

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik XVII.

1907.

Sešitek 3. in 4.

Doneski k zgodovini protestantstva na Slovenskem.

(Iz furlanskih arhivov posnel in objavil dr. Josip Gruden.)

2. Vizitacijska poročila Pavla Bizancija.

Ko se je leta 1577. generalni vikarij Maracco odpovedal svoji službi, je imenoval patriarh Janez Grimmani na njegovo mesto kotorskega škofa Pavla Bizancija z naslovom: »generalni vikarij in sufragan«. ¹¹⁾

Slično kot Maraccova pisma, so tudi uradne listine njegovega naslednika zbrane v kopijalni knjigi, ki nosi naslov: »Registrum litterarum scriptarum a Reverendissimo Domino Paulo Bizantio, cattarensi episcopo, suffraganeo aquileiensi nec non vicario generali R. D. Joannis Grimmani 1577—1585«. Hrani se knjiga v nadškofijski knjižnici videmski.

O življenju in osebnosti Pavla Bizancija posnemamo nekaj podatkov iz pridejanega spominskega govora, ki ga je ob njegovem pogrebu (4. marca 1587) imel dominikanec o. Hijeronim Bigarella.

Pavel Bizancij je bil potomec stare beneške rodbine, ki se je bila naselila v Kotoru, v južni Dalmaciji. Mati Francischina

¹¹⁾ Renaldis: Memorie storiche str. 319.

je bila doma iz Dubrovnika. Trije člani te rodbine so zasedli škofovsko stolico v Kotoru: Trifon (1514—1532), Luka (1532—1565) in Pavel (1565—1577).¹²⁾ Med njimi sta bila zadnja dva v ožji zvezi s slovenskimi deželami, ker sta oba opravljala službo generalnih vikarjev. Luka Bizancij je v letih 1548—1556 namestoval patriarha v akvilejski škofiji in se je l. 1555. mudil v naših krajih, kjer je posvetil več cerkva¹³⁾. Pavel pa je l. 1577. zapustil Kotor in se preselil v Videm. Bil je večšč hrvaškemu jeziku in to je bilo menda vzrok, da mu je patriarh Janez poveril vlado svoje škofije, v kateri je prevladoval slovanski živelj¹⁴⁾.

Iz obsežne korespondence podajem nastopno le poročila, ki se nanašajo na cerkveno vizitacijo leta 1581. in so pisana večinoma v naših krajih.

Ta vizitacija pomenja pričetek katoliškega odpora proti navalu protestantstva. Več desetletij so bile naše dežele prepuščene samovoljnemu gospodarstvu nemškega lutrovskega plemstva. Ljubljanski škofje (Kacijanar, Peter pl. Seebach) so bili proti verski novotariji do skrajnosti prijenljivi, akvilejski patriarhi pa niso smeli stopiti na avstrijska tla. Pogajanja zaradi cerkvene vizitacije in ureditve verskih razmer so se med patriarhi in avstrijskimi nadvojvodi sicer opetovano vršila, a vselej brezuspešno¹⁵⁾. Poleg tega so tudi protestantski plemiči, ki so bili patroni mnogim župnijam in beneficijem, s terorizmom preprečili odločne naredbe cerkvene oblasti. Maracco si ni upal na Kranjsko, ker so mu žugali, da ga zastrupe, in celo odločni katoličani so odsvetovali vizitacijo, češ da bode

¹²⁾ Gams: Series episcoporum str. 398.

¹³⁾ Renaldis o. c. str. 256 sl.

¹⁴⁾ Spominski govor omenja, da je Pavel Bizancij v Kotoru pogosto hrvaško pridigoval (»assiduis verbi Dei illo idiomate declamationibus») in spreobrnil mnogo razkolnikov. l. c.

¹⁵⁾ Obširno razpravlja o njih Renaldis (Memorie storiche dei tre ultimi secoli del Patriarcato d' Aquileia str. 256. sl.)

povzročila očiten upor¹⁶). Ko je leta 1571. papež Pij V. poslal grofa Jerneja Porcia, opata možniškega, kot apostolskega vizitatorja v akvilejsko škofijo, mu je nadvojvoda Karol sporočil, naj se omeji na Goriško, »ker v drugih krajih vtegne zaradi krivovercev priti v smrtno nevarnost«¹⁷).

Še le leta 1579. so se razmere vsled odločnega nastopa nadvojvodovega na bolje obrnile. Karol je naprosil nadškofa solnograškega in patriarha akvilejskega, da preiščeta cerkvene razmere v svojih škofijah, hkrati pa je poslal plemiškim patronom strog ukaz, naj ne zabranjujejo vizitacije¹⁸). S tem je bilo nasilstvo strto in cerkvenim oblastnikom odprta pot. Isto leto, ko je Pavel Bizancij prehodil avstrijski del akvilejske škofije, je tudi ljubljanski škof Janez Tavčar obiskoval sebi podrejene župnije (l. 1581.).

Slika, ki jo posnamemo iz vizitatorjevih poročil, je temna dovolj. Našel je le razvaline. Toda kdor vpoštevata označene razmere: onemoglost cerkvenih organov, nasilstvo lutrovcev in njih neomejeno gospodarstvo, se temu ne more čuditi. Kakor povsod drugod, je tudi v naših deželah protestantska propaganda povzročila propast cerkvene discipline med duhovstvom, podivjanost in versko brezbriznost med ljudstvom. Tudi tisti del, ki še ni bil očitno odpadel od katoliške cerkve, je bil oslavljen in razdejan. Čeprav so bile že marsikatero napake in razvade ob pričetku protestantskega gibanja, vendar se je pod njegovim vplivom npravna in verska propalost poglobljevala in širila od leta do leta¹⁹). Vizitator se je čudil, da je našel toliko pohujšanja v deželi, »ki je bila nekdanj tako pobožna in sveta« (št. 2), in osupnila ga je še posebno izprememba med duhovščino (»quomodo immutatum est aurum, et mutatus est color optimus« (št. 3).

¹⁶) Poročilo Vida Dornberškega nadvojvodi Karolu z dne 29. novembra 1565 pri Hurterju (Geschichte Ferdinands I. str. 84).

¹⁷) Hurter o. c. I. str. 85.

¹⁸) O teh odlokih Schuster (Martin Brenner str. 182).

¹⁹) O tem Hurter o. c. II. str. 63. sl.; Schuster: Martin Brenner str. 198. sl.

Katoliške šole so propadle in mesto njih so se ustanovljale po mestih luteranske, duhovskega naraščaja skoraj ni bilo več, vsled tega so bile mnoge župnije prazne in pomagati si je bilo treba z neizobraženimi ljudmi: obrtniki, rokodelci (št. 4.). Med duhovstvom so se vkoreninile razne napake, posebno nezmerčnost in priležništvo. Poslednji pojav nas ne more iznenaditi, če uvažujemo, da se je protestantsko gibanje pri nas najprej konkretno pojavilo v obliki boja zoper celibat. Trubar je pred očmi škofov v ljubljanski stolnici več let gromel zoper to cerkveno ustanovo. In pozneje so celo voditelji katoliške stranke v deželi (Polidor pl. Montagnana, kranjski župnik Matija Mercina) zahtevali ženitev za duhovnike in obhajilo pod obema podobama²⁰). Take zahteve so se tem ložje udomačile, ker so se strinjale z reformnimi predlogi avstrijskih nadvojvod in čeprav slednjič niso obveljale, vendar so mnogim služile za izgovor pri prestopkih in so zadrževale odločne naredbe cerkvenih oblastnikov. Duhovniki, ki so bili očitno poročeni, niso izgubili svojih beneficijev in so smeli še dalje izvrševati svojo službo²¹). — Največ so pa zakrivali demoralizacijo med duhovstvom lutrovske plemiči, ki so imeli patronstvo nad mnogimi župnijami in beneficiji. Vizitator to rak-rano cerkvene discipline dovolj živo opisuje (št. 7.). »Kakor da so sami škofje ali patriarhi« so ti patroni oddajali cerkvene službe brez potrjenja cerkvene oblasti in sicer takim, ki so bili očitni heretiki, ali pa vsaj novotariji naklonjeni. Med poslednje je seveda prištevati posebno »oženjene«. Slične razmere je našel

²⁰) Tako na akvilejski sinodi leta 1565. (Hurter o. c. str. 82.). Še le 1598. poroča Polidor Montagnana akvilejskemu vikariju, da je bilo tako razmerje, »absque scandalo eo tempore sacerdotum, quod et tamquam matrimonium fuerit honoratus, quod me etiam tunc temporis iuvenem decepit«. (Nadškofijski arhiv v Vidmu. Chiese a parte imperii Vol. III). Da so imeli te zveze za legitimne, izpričuje tudi nastop proti nunciju (št. 5.) kjer se duhovniki sklicujejo na zakramentalni značaj zakona. Vizitator je seveda sodil po kanoniških predpisih. Zato dosledno imenuje te zveze »concupinatus«.

²¹) O župniku na Raki glej Hurter I. c.

tudi sekovski škof Martin Brenner na prvem vizitacijskem potovanju l. 1585. Obširno o njej razpravlja Schuster (Fürstbischof Martin Brenner str. 200 sl.)

Razpravljati o drugih znamenitih pojavih, ki jih še posnemamo iz Bizancijevih poročil, ni moj namen. Podajem za sedaj le arhivalni izpisek.

Št. 1. Ljubljana 26. maja 1581. — Patriarhu akvilejskemu.

... »Jutri pojdem v Gornji Grad, da obiščem ljubljanskega škofa in se z njim pogovorim glede prošnje in župnij, ki se jih je polastil njegov prošt. Ne bom opustil, da vam sporočim, kar bom opravil. — Glede imenovanja kanonikov se sklicujem na pisma iz Vidma, ker se mi zdi odveč, vas s to stvarjo zdaj dolgočasiti. To jutro mi je podaril mestni odbor dve veliki posodi najboljšega vina in dežo živih postrvij. Deset ali dvanajst teh gospodov je prišlo k meni se poklonit in me prosit, da jih priporočim prevzvišenemu nadvojvodi Karolu. Kakor izprevidi vaša milost, sem bil dobro sprejet v teh krajih. Končujem in se vdano priporočam.«

Št. 2. Kamnik 1. junija 1581. — Patriarhu akvilejskemu.

»Včeraj sem obiskal Kranj, zelo lepo in obljudeno mesto v primeri z drugimi tukajšnjimi kraji, in sem zopet prevzel cerkveno oblast, katero so tamkaj že dvajset let izvrševali predniki škofa ljubljanskega. Izkušal bodem tudi nazaj dobiti prošnje z osmimi župnijami, ki jih ima že več let v posesti prošt ljubljanski. Ta je redno arhidijakon v teh krajih. Res bode mnogo posla, kajti sedanji prošt je zelo trdovraten. Storil bodem vse, da se mi posreči ta zadeva, kakor se mi je ona v Kranju, kjer sem tudi zopet posvetil neko lutrovske cerkev z največjo slovesnostjo in sem birmal več kot 1200 oseb, čeprav je večji del plemičev in meščanov v tem mestu protestantski²²⁾. O teh krajih veljajo besede prorokove: parvuli petierunt panem, et nemo erat, qui frangeret eis. Poleg tega imajo ljudje še

²²⁾ Na to slovesno spravo se nanašajo sledeče besede v spominskem govoru dominikana Hijeronima Bigarella: ... Cum pervenisset Clamburg inter media haereticorum agmina, publice indicta et disposita totius populi supplicatione, sacrosanctum Eucharistiae deferens sacramentum, supremamque inter eos professus auctoritatem, usurpatum ab haereticis illius ecclesiae ius ad catholicorum dominium transtulit«. — Menda je misliti na cerkev sv. Boštjana v Punžartu, katere so se bili protestantje tem ložje polastili, ker je imel pri njej mestni magistrat prezentacijsko pravico.

slab zgled na pohujšljivem življenju duhovnikov. Ko bi bili ti zgledega življenja in pravega duha, bi se brez dvoma v kratkem času razmere izpremenile. Toda, kakor sem že omenil ob drugi priliki, vse zlo izhaja od duhovščine, po besedah prorokovih: laqueus populi mei sacerdotes mali. — Ko bi videla vaša milost te revne in zanemarjene otroke, s koliko pobožnostjo in s kakšnim hrepenenjem so prejeli zakrament svete birme, bi se ne mogla zdržati solz. Rad grem na to opravilo (vizitacijo), čeprav mislim, da bode imelo malo uspeha, tako glede odprave priležništva, kakor glede ukaza, da naj se presv. Rešnje telo hrani čisto, da oprava altarjev ne sme biti raztrgana in umazana, da bi bili duhovniki, ki jih bode treba posvetiti, bolj izobraženi, da bi se cerkve ne oskrnjevale z omarami, polnimi blaga in žitnimi zalogami. Upam, da bodem z božjo pomočjo kaj dosegel tudi glede molitve brevirja, katerega le redki opravljajo, in odpravil pohujšanje iz dežele, ki je bila nekdanj tako dobra in sveta. Naperil sem tožbo zoper župnika v Loki, o katerem sem izvedel zadnje dni, da je oženjen. Tožil bodem tudi vikarija v Kranju, katerega so naznanili lutrovci tega kraja, češ da je maščevalen in razuzdan človek. V svoji pritožbi pravijo, da bi, ako bi ta vikarij odpustil tisto žensko, ki jo ima pri sebi, in bi redno in pobožno živel, hoteli zopet pokorni biti sveti cerkvi. Enako bodem tožil župnika v Cerkljah, ki je heretik in oženjen, hkrati z župnikom v Kamniku, in tako bodem nadaljeval z delom v tem vinogradu, kakor bodem najbolje mogel, v čast in slavo božjo, v tolažbo vam in sebi ...»

Št. 3. Kamnik 7. junija 1581. Patriarhu akvilejskemu.

»Bil sem v Gornjem Gradu, da dobim od ljubljanskega škofa ugoden odlok glede prošnje in tistih župnij, o katerih sem že pisal vaši milosti. Izjavil sem, da se nočem pravdati s proštom, temuč le zahtevam, da prizna svojo dolžnost, kakor se spodobi vsakemu dobremu arhidijakonu, in naj pripusti, da morejo vaši služabniki izvrševati, kar so dolžni. Škof je zahteval nekaj časa, da more složno urediti to zadevo in mi je obljubil podati informacijo na skupščini, katero hočem imeti zadnji dan tega mesca, ali pa 10. julija. Med tem bodem šel proti Novemu Mestu in Kostanjevici, kjer je meja te škofije. Ako slučajno ne bodem mogel obiskati Kostanjevice, naj mi vaša milost oprosti. — Tu hodim dan za dnevom okoli in ne najdem malo pobožnosti med temi revnimi ljudmi, tako da se čudim, kako so mogli ostati tako verni, ko nimajo dobrega zgleda pri svojih duhovnih očetih. O teh se mora žalibog reči: »quomodo mutatum est aurum, quomodo mutatus est color optimus«. — Ko bi videla vaša milost nekatere cerkve, zidane v gozdih in samotah, tako udobne in dobro preskrbljene s cerkveno obleko in posodami, bi spoznala, kako pobožni so bili njih ustanovitelji. Reklo se mi je, da želi prevzvišeni

g. nuncij, naj ga obiščem v Gradcu, toda ne vem, če se zaveda, da bi me ta pot stala najmanj 100 cekinov. Na vsak način, če bodem spoznal, da to zahteva, se bodem odločil, da prenesem ta kelih, toda... Ne bom opustil poslati kopije odlokov, ki jih hočem dati na imenovani skupščini, da jih vaša milost ukaže izvršiti, ker jaz ne morem storiti drugega, kot da podam dobra navodila in določim kazni za slučaje, če bi se naredbe ne izvršile. Ako bode vaša milost hotela, bode lahko uveljavila moje odredbe s pomočjo nadvojvode Karola, čegar fisku sem namenil vse denarne globe nepokornih in trdovratnih klerikov. In teh glob bode dvajset do petindvajset tisoč cekinov, ker ga ni ne duhovnika ne župnika, kateremu ne bi bilo kaj ukazano glede razuzdanosti, pohujšljivega obnašanja in občevanja, in da bi ne zapadel (v slučaju, da ne vboga) ipso facto globi tisoč goldinarjev, pet sto, dve sto ali sto, po razmerah in močeh posameznih oseb. Že je cerkljanski župnik zapadel kazni 500 cekinov... Ista svota se bode lahko določila župniku v Mengšu...»

Št. 4... brez datuma (menda v Ljubljani začetkom julija).

To deželo sem našel v tolikem neredu zaradi slabega življenja klerikov, da se mi zdi zaman ves trud. Zlo, ki je že prišlo do kosti, se ne more izlečiti z navadnim zdravilom. Kdor bode hotel to zelo gnilo rano zaceliti, bode potreboval dokaj časa. Čeprav hodim po deželi in dajem dobre odloke in navodila, vendar za gotovo vem, da se ne bodo izvršila. Tudi ne morem nadzorstva poveriti kakemu duhovniku, ki bi ga dobro izvršil, ker so vsi omadeževani... Vendar nočem opustiti, truditi se po svojih močeh, da le služim Bogu, zadostim vaši milosti in da tudi nadvojvodo prepričam, kako napačno je bil poučen, ko je trdil, da je vaša milost zapustila te narode in ne skrbi več zanje. Obiskal sem med tem tri župnije: Cerknico, Lož in Bloke, kjer sem našel župnike, ki so tako nevedni, da nekateri izmed njih ne znajo niti krščevati. Omeniti je treba tudi pijančevanje; mnogi kaj redno izvršujejo obrt krčmarjev in konjarjev (»stabularii«). Zato sem se namenil napraviti dve skupščini, eno na Štajerskem drugo na Kranjskem, kjer bodem objavil odloke zoper konkubinarije in druge zločince... Vaši milosti bodem po svojem povratku izročil zapisnik, ki sem ga pričel sestavljati, v katerem bodo popisana imena župnikov, duhovnikov, cerkva, vasij, pokrajin, gradov, ki sem jih obiskal, in druge posameznosti, da bode vaša milost imela veselje in tolažbo. Med tem prosim Boga, naj mi podeli zdravje, da morem izvršiti to dobro in sveto delo... Tu je pet heretiških predikantov, ki so tako marljivi v svoji službi, da če bi katoliški duhovniki kazali le en del te pridnosti, bi bilo krivoverstvo kmalu povsod iztrebljeno. O tem bodem ustmeno več poročal, kadar bode Bogu dopadlo«.

Št. 5. Kamnik 12. julija 1581²³⁾.

Pretekle dni sem obiskoval Gorenjsko, in sem bil v krajih, kjer še ni bilo nikdar nobenega škofa. Jezdil sem preko gora in se slednjič vrnil semkaj, kjer sem sklical splošno skupščino vseh duhovnikov. Na tej skupščini sem odstavil štiri župnike od njih župnij in sem izključil iz vse škofije dva duhovnika zaradi krivoverstva, dva zaradi tega, ker sta sumljiva herezije, drugim pa, katerih je bilo 150, sem naložil denarne kazni, kakor bode vaša milost posnela iz priloženega zapisnika. Globe sem odločil za dobre namene po volji nadvojvode, ker menim, da bode potem rajše poslal komisarja z arhidijakonom, ki bodeta imela nalogo vsak mesec obiskati vse kraje, ki sem jih jaz prehodil in pregledati, kdo je trdovraten in uporen, da se od takih izterjajo kazni brez prijenljivosti. Menim, da bode vaša milost zadovoljna s temi naredbami, posebno če pomisli, da graški nuncij na sinodi, ki jo je bil napravil, ni imel te sreče, ampak so mu duhovniki na vsa usta rekli, da nočejo pustiti ženâ, temuč so pripravljene raje pustiti župnije in beneficije, češ »quod Deus coniunxit, homo non separet«. Zaradi tega je bila Nj. prevzvišenost zelo potrta, ni dala v tem oziru nobenega odloka in ni vedela, kaj bi storila. Ti duhovniki pa niso pokazali tolike ošabnosti, temuč uvažujoč smer odlokov, so se mi ponižno zanje zahvalili, čeprav so bili strogi. Upam, da bodem s to vizitacijo služil Bogu in vstregel vaši milosti. Glede drugih razvad se mi ne zdi potrebno, kaj drugega omeniti, kot da so nebrojne. In če bi ne bil storil drugega na tej vizitaciji, sem vsaj osnažil shrambe za sv. Rešnje Telo, odpravil korporalije, ki so bili črni in umazani, uničil heretiške knjige, ki sem jih našel v hišah župnikov in duhovnikov, in sem poskrbel glede mnogih pritožeb in nasilstev, ki so jih tem revnim duhovnikom delali grajščaki in plemiči. Zbral sem vse v nekem spisu, ki ga bodem izročil nunciju v roke h krati z vsemi temi poročili in morda tudi prevzv. g. nadvojvodi. Jutri se podam na Štajersko; ko tam opravim, pojdem na Koroško, najpreje v samostan Dobrla Ves (Eberndorf), kjer bodem naperil tožbo proti kanonikom in preiskal volitev prošta. Potem pojdem domov, in sicer najpreje v Cadore, kjer me že pričakujejo dve leti. O drugih posameznostih, ki sem jih doživel na tej vizitaciji, poročam vaši milosti ustno po svoji vrnitvi . . .«

Št. 6. Celje 2. avgusta 1581. Patriarhu akvilejskemu.

Odgovarjam s tem na vaše pismo z dne 1. julija, katero sem včeraj prejel. Bil sem v Ptuj in sem videl na tej strani meje patriarhije.

²³⁾ V zbirki stoji datum »12. agosto«, ki je pa gotovo napačen. Sinoda, o kateri poroča vizitator se je vršila v Kamniku 12. julija, meseca avgusta pa je bil Pavel Bizancij že na Štajerskem (glej sl. pismo) in se je preko Koroške vrnil v Italijo.

Našel sem, da plemiči te provincije, ker imajo pravico patronstva v nekaterih župnijah, vmeščajo župnike brez potrjenja višje cerkvene oblasti. Zato sem odstavil štiri duhovnike od njih župnij. Pisali so mi mnogo pisem, češ da vpeljujem novotarijo, in da ima moja vizitacija le namen dobička. Toda to me ni oplašilo. Odgovoril sem jim na to, kar so mi podtikali, in sem poslal svoje odgovore hkrati s pismi teh krivovercev prevzv. g. nadvojvodi, da potrebno ukrene, čeprav Nj. prevzvišenost, kakor je pisala celjskemu župniku Polidorju, ni posebno zadovoljna z mojo vizitacijo, ne vem, ali vsled neke zavidljivosti, ali iz kakega drugega razloga. Jaz si nimam ničesar očitati. Ali ni srečen uspeh, videti lastno-ročno podpisane vse župnike in tudi one po tistih krajih, ki sem jih zdaj obiskal, z odločno voljo, da hočejo biti pokorni zapovedim cerkve in svojega škofa, in da hočejo vse izvršiti, kar se jim je ukazalo. In kakor so se vklonili duhovniki na Kranjskem razsodbi in kaznim, ki sem jih njim napovedal, tako, upam, jih bodo sprejeli tudi ti na Štajerskem. Čeprav so namreč tudi štajerski podpisani, ne vem koliko uspeha dosežem na skupščini, ki jo bom jutri imel, kajti te glave so bolj divje, kot one na Kranjskem. Bog naj tu pomaga in privede to zadevo do srečnega konca. Pojutrnjem odpotujem od tod, kajti v okolici so okuženi trije kraji, ki niso več kot pol milje oddaljeni, ne da bi se v tem oziru kaj ukrenilo. Iz usmiljenja sem birmal devet sto ljudij, ki so prišli iz teh krajev z veliko pobožnostjo. Ker so med deželani (plemiči, »terezzani«) prav redki katoliki, nimam kaj posla več v tej deželi. Kar se bode zgodilo na jutrišnji skupščini, bom pozneje odkritosrčno poročal . . . »

Št. 7. Udine 25. oktobra 1581. Nadvojvodi Karolu.

Preteklo je že mnogo dnij, odkar sem vaši prevzvišenosti poslal priložene odloke s precej dolgim pismom, ker sem menil, da je moja dolžnost, vam poročati o svojem podjetju, in ker sem se nadejal tudi vse pomoči od vaše prevzvišenosti v zadevah, ki se tičejo časti božje in sv. cerkve. Kot odgovor na moje poročilo me je iznenadilo pismo g. Kobenclja, kateremu sem takoj izjavil, da bom vsebino tega pisma odkrito predložil premilostnemu g. patriarhu, ker sedaj ne morem in ne smem ničesar ukreniti in ker me zelo žalosti, da bi vsled takega naključja bilo vnično pobožno in koristno delo, ki se je pričelo pod varstvom vaše prevzvišenosti. Kmalu potem, ko sem prejel odgovor po g. Kobenclju od Andreja Nepokoja, sedanjega župnika v Gorici, sem dobil tudi prijazno pismo vaše prevzvišenosti z dne 26. preteklega meseca, v katerem me prosi, naj iznova poročam o tem, kar sem storil v onih krajih, kakor bi se čudila, da zavlaučujem to umestno in potrebno delo. Da izvršim ukaz, čeprav sem že storil to dolžnost, iznova spoštljivo predlagam

odloke, objavljene na skupščini vojvodine kranjske, v Celju, Dobrli Vasi in v Ziljski dolini, ker na vseh teh štirih krajih sem napravil po eno skupščino. Obiskoval sem duhovnike in cerkve, ne da bi kaj opustil, s čemur bi služil Bogu in vstregel vaši prevzvišenosti. Ako bi pa morda vaša prevzvišenost ne bila popolnoma zadovoljna z mojim delom, naj mi verjame, da na tem utrudljivem in nevarnem potu nisem zasledoval drugega smotra, kot čast božjo in vašo zadovoljnost. Naj vas Bog osreči in naj vam podaljša življenje, ker ne dvomim, da bodete kmalu videli te narode očiščene madežev herezije in v edinstvu s katoliško cerkvijo. Da torej izvršim, kar sem rekel, naj blagovoli vaša prevzvišenost pomagati patriarhu s tem, da uveljavi njegove naredbe, ker njegovi služabniki, duhovniki, ne meneč se za svojo službo, so mnogo bolj zmožni razdirati kot zidati. Saj vam je znano, da mora biti zelo čist, kdor hoče druge očistiti, in dovolj gorak, kdor hoče druge ogreti. Patriarh in vsak drug prelat, kakor je zmožen in marljiv, ne more sam vladati tako mnogoštevilnega ljudstva, ako njegovi služabniki onečaščujejo s slabim življenjem svojo službo in se upirajo božjemu duhu, kajti v verskih stvareh se ne vidi družega kot plevel in nered . . . Vaša prevzy. naj torej blagovoli imenovati za komisarja kako ugledno osebo, ki naj pomaga arhidijakonu, ko bode šel obiskovat kraje, ki sem jih jaz prehodil, in izterjavat globe od vseh duhovnikov, ki niso hoteli izvršiti mojih koristnih odlokov, izdanih glede priležnosti in drugih pohujšljivih razvad. Izgredi klerikov so se namreč že tako pomnožili, da je pobožnost skoraj popolnoma zatrta in jo je le še malo videti. A tudi to bode izginilo, če se bode trpelo in pregledalo toliko pogrškov . . . V vojvodini kranjski in pokrajini celjski sem našel cerkve, po obliki dovolj lepe, toda zelo slabo oskrbovane in posebno svete kraje, kjer se hrani sveto Rešnje Telo, sem našel tako umazane, da če ne bi bil storil drugega na svojem potovanju, bi bilo že dovolj, da sem te osnažil in odpravil nedostojnost. Na mnogih krajih sem hostije našel plesnjive in skoraj povsod brez potrebnih lučij, cerkvene paramente in svete posode tako umazane in nečedne, da se jasno vidi namen teh duhovnikov: služiti bolj umazanosti in pijanosti, kot pa Bogu in sveti cerkvi. Ne čudim se, ako med tem duhovstvom ni dobre volje, ker manjka znanja in zmožnosti, in ker tudi ni discipline, ki izpopolnuje klerikalno življenje. Reči smem, da v vsej kranjski in celjski pokrajini nisem našel več kot dva kapelana, ki sta nekaj razumela, čeprav sta bila tudi ta dva omadeževana s splošno infamijo. Tudi mislim, da v vsej tej deželi ni več kot deset župnikov, ki bi se jih moglo pustiti v službah, a so tudi ti vtopljeni v splošno moralno revščino. Čudil sem se zelo, da sem našel še toliko pobožnosti pri ljudstvu, ko ima vendar povsod, tako na življenju duhovstva, kot plemstva, vsakovrstne slabe zglede. Ne vem kako da že niso vsi katoličani zapadli pogubi, ko jih

vendar plemiči s silo tirajo, da poslušajo njih predikante in žive po njih gnusnih navadah. Čudil sem se tudi, da nisem našel večjega števila heretiških duhovnikov, kajti plemiči, ki imajo patronstvo mnogih cerkva, ne izbero in nočejo izbrati drugih duhovnikov, kot tiste, ki so zelo razazdani, uporni in heretiški, ali pa vsaj take, ki se nagibajo k zmoti. Kjer imajo taki ljudje v rokah duhovno vlado, in teh je mnogo, ni čada, da se nahajajo le zmote in nerednosti. Ti duhovniki tudi nimajo cerkvenega vmeščanja, temuč so prejeli beneficije le iz rok posvetnjakov brez oblasti patriarha ali drugega prelata. Kakor da bi bili plemiči sami patriarhi in škofje, prezentujejo, podeljujejo beneficije in vmeščajo duhovnike, ne da bi si vzeli zgled na vaši prevzvišenosti, ki ima v takih slučajih navado predlagati duhovnike patriarhu in predlagane podvreči izkušnji, kakor zapovedujejo cerkveni kanoni. Ako bi se pri teh podelitvah, ali bolje rečeno nepostavnih prisvojitvah beneficijev ne vršila simonija, morda bi se v teh nesrčnih časih ta razvada še dala prezreti. Toda ob prodajanju beneficijev in ob takem krivičnem načinu nastavljanja duhovnikov molčati in odreči pomoč, bi bilo isto kot udeležiti se velike krivice. Vaša prevzvišenost dobro ve, da se prodajanje beneficijev ne vrši iz drugega namena, kot da tisti, ki jih kupijo, postanejo heretiki, in zopet prodajajo, kar so kupili. In tako se zgodi po pravični naredbi božji, da taki prodajajo sv. zakramente in cerkvene milosti. Zato sem jaz hotel odpraviti to nedostojnost, ali bolje rečeno eno najstarejših herezij, in sem odstavil mnogo duhovnikov od župnij in beneficijev, ki so si jih pridobili po simoniji. In da se bodo duhovniki v bodočnosti varovali te najhujše pregrehe, sem dal zelo stroge naredbe. Ako se bodo te naredbe izvršile, ne dvomim, da bode kmalu opaziti velik uspeh glede pobožnosti med ljudstvom, glede poboljšanja življenja med duhovščino in spoštovanja duhovskega stanu med plemiči. Jaz sam, kakor tudi vaša prevzvišenost, zelo želim, da bi bili duhovniki omikani in poučeni v postavi božji. Res pa je, da ne vem, kako se bode mogla ta pobožna in sveta želja izvršiti, kajti po vsej Kranjski, kakor tudi po drugih pokrajinah, ni dobiti učitelja, ki bi znal učence kaj drugega naučiti, kot brati in peti. O gramatiki in drugih stvarih, ki se zahtevajo v tem slučaju, razumejo toliko kot nič. Ako bi ne bili nekateri župniki, ki jih vadijo čitati in si prisvojiti razlago evangelijev, bi bili redki duhovniki, ki bi razumeli evangeljski tekst, čeprav to razumevanje malo koristi ljudstvu, ker je pridobljeno na zelo priprost način. Mnogi duhovniki namreč, ko sem jih izpraševal in hotel z njimi govoriti latinsko, me niso niti razumeli niti mi mogli odgovoriti. Ko sem jim pa ukazal razlagati evangelij, so ga razložili po tekstu. Temu sem se zelo čudil, dokler nisem zvedel, da imajo navado posluževati se (prestave) svetega pisma. To sem prepovedal v neki konstituciji, kakor bode mogla izprevideti vaša prevzvišenost. In

da bi v bodoče ne mogli se posluževati tega načina, sem vničil knjige Martina Lutra, Trubarja in drugih heretikov, ki so mi prišle v roke na tej vizitaciji. Uničil sem jih več kot dva tisoč in rešil duše teh revežev, ki so čitali te prestave in razlage po dnevu in po noči brez strahu in ozira na papeško izobčenje — Opomniti moram, da sem proti svoji vesti posvetil mnogo duhovnikov v teh krajih, ki so bili z Goriškega in drugih sosednjih pokrajin, čeprav sem jih pri vsaki ordinaciji zavrgel po petnajst, po osemnajst, po deset. Da sem jih posvetil, so me prosile odlične osebe in župniki, ki so mi pisali da rabijo vsakovrstnih duhovnikov, da le znajo brati sv. mašo, češ da jih bodo s časom poučili v duhovskih poslih, ker morajo preskrbeti mnoge cerkve, ki stoje na visokih hribih in so po dve milj oddaljene od župnije. Pa bodisi kakor hoče, v bodočnosti bodem strožje postopal in pazil na svoje navedene odloke, kajti slednjič iz nevednosti duhovnikov prihaja vsa zmešnjava, posebno v teh časih, ko je poleg svetega življenja treba, da so vsi duhovniki učeni in zmožni ustavljati se krivovercem, braniti tradicije svetih očetov in resnico, na kateri sloni sv. cerkev. Ako bi se naši duhovniki tako marljivo učili in s tako vncemo trudili za pouk ljudstva, kakor se trudijo krivoverci, bi verske razmere ne bile tako žalostne in bi tudi ne stalo toliko truda, izruvat ta plevel, ki je bil zasejan med tem, ko so pastirji spali. Kar se tiče posameznostij, v vseh mestih in trgih po Kranjskem in v celjskem okraju, namreč: v Loki, Kranju, Kamniku, Novem Mestu, Kostanjevici, Žužemberku, Ribnici, Celju, Rogatcu, Konjicah, je le malo katoličanov, in še tiste redke, kar jih je, bode treba očistiti mnogih razvad, ki se jih vsak dan navzemo iz občevanja s krivoverci. Toda po teh krajih do Dobrle Vasi in od tu eno miljo do reke Drave so še dovolj dobri duhovniki, čeprav so vsi razuzdani in nevedni, da, smem reči, so sveti duhovniki v primeri z onimi, ki so okoli Beljaka, ob Dravi in v Ziljski dolini, ki so vsi oženjeni, nevedni, razuzdani in po večjem krivoverci. Prav tako je tudi ljudstvo. Dočim sem namreč birmal v Dobrli Vasi še 4500 oseb, od tu naprej sto milj daleč jih nisem birmal niti sto, in če sem jim govoril o tem svetem zakramentu, so bežali proč ali pa začudeno gledali. Poleg tega sem našel cerkve še mnogo slabše oskrbljene kot po drugih krajih in opazil komaj tisoči del pobožnosti in vernosti, ki sem jo videl na Kranjskem, okoli Celja in Dobrle Vasi. Posebno v okraju škofa bamberskega²⁴⁾ je višek umazanosti in nereda. Ako se ne preskrbi hitro, da se odstrani vicedom, ki je voditelj heretikov, actum est de religione v teh krajih, kajti redki verniki, ki so tamkaj, se tako boje ustavljati se brezbožnostim, ki jih dan za dnem vpeljuje imenovani vicedom, da mu bodo kmalu v

²⁴⁾ Kanalska dolina na Koroškem.

plen. Tu bi lahko, prevzv. knez, na široko opisal razvade glede sv. krsta, sv. poslednjega olja in posebno glede sv. evharistije, zlasti v Šmohorju, kjer so vsi ljudje krivoverci, ker verujejo, da je v zakramentu sv. Rešnjega Telesa Kristus navzoč le v trenutku zavživanja. Tam je neki heretiški župnik, katerega sem odstavil in izključil iz škofije, ako se v osmih dneh ne predstavi nunciju. O tem sem poročal grofu Ortenburškemu, ki je katoliški in zvest sin svete cerkve, in sem ga prosil, naj pomaga arhidijakonu, da se izvrši moja razsodba, ako bi bil ta župnik uporen, in naj tudi po drugih krajih, kjer so bili prav tako nekateri heretiški župniki odstavljeni, podpira arhidijakona. Prosim tudi vašo prevzvišenost, da blagovoli par besedij sporočiti temu grofu, naj odpravi od vlade svojih krajev krivoverce. Čeprav je namreč on sam katoliški, vendar lahko oblastniki nastavljajo heretiške duhovnike. O samostanih Dobrla Ves in Podklošter (Arnoldstein) se sklicujem na poročilo, ki sem ga o tej zadevi poslal prevzv. g. nunciju . . . *

(Dalje prih.) .

Obrtno stanje v Ljubljani l. 1809.

Objavlja A. Aškerc.

V kulturnem razvoju vsakega naroda igrata trgovina in obrt važno ulogo, saj je brez solidne gospodarske podlage višja duševna prosveta nemogoča. Trgovina in obrt sta panogi meščanskega življenja, ker se ti dve stroki razvijata do najlepšega razcvita po mestih. Utegne torej marsikoga zanimati, na kaki višini je stala obrt v Ljubljani pred približno sto leti.

V fasc. 28. »francoske dobe« sem našel v ljubljanskem mestnem arhivu akt 59., ki je pravo zrcalo tedanjega obrtnega stanja ljubljanskega. Ljubljana je štela l. 1809. okoli 13.000 prebivalcev.

Dne 6. aprila l. 1809., torej tik pred zadnjo štiriletno znamenito francosko okupacijo, je bila izdala vlada ukaz, da se mora vsak sposoben Ljubljančan prostovoljno oglasiti k vojakom. Polk, pri katerem hoče služiti, si sme izvoliti vsakdo sam. Izvirnik pravi: »Protokoll, welches mit denen Bürgern aufgenommen und ihre Erklärung abgenommen worden, damit selbe sich erklären, zu welchem Chor selbe beytreten, da dermahl Niemand davon losgesprochen werden kann«.

Sedaj našteva zapisnik razne obrtne zadruga z njihovimi člani.

Prepisujem jih po isti vrsti, kakor stoje v izvornem aktu 59. Z ozirom na sedanost utegnejo zanimati tudi imena.

1. Peki.

Jožef Gregorc, Martin Grum, Mat. Košak, Franc Okorn, Anton Samotorčan, Lovr. Trontl, Jož. Ambrož, Jurij Ahlin, Štefan Lubic, Janez Matoš, Janez Mitregger, Mat. Perme, Tomaž Podržaj, Mart. Prusnik, Tom. Pogačar, Ant. Sparovic, Jak. Strojan, Mat. Bezljaj, Ant. Perme.

2. Krojači.

Janez Andres, Jož. Prauner, Mih. Dellena, Elija Engler, Kristjan Gök, Janez Gutmann, Janez Hofsteller, Maks Jendel, Mart. Karovič, Matija Kisler, Sim. Mayer, Jož. Martini, Matija Stekl, Bayerlin, Merkin, Gal Hess, Franc Gatnic, Janez Miškovic, Janez Nisner, Janez Pagic, Franc Perti, Jož. Reitzi, Vaclav Stezka, Franc Benedik, Franc May, Jož. Klebl, Naška, Leopold Brand, Janez Herička, Kristjan Kaiser, Jož. Reiser, Ign. Helegg.

3. Mizarji.

Karl Klaus, Vinc. Mejač, Gašpar Roskopf, Jurij Antoleg, Filip Binter, Jurij Tattig, Karl Göz, Ant. Jerina, Franc Klaus, Jurij Grim, Janez Milimath, Andrej Nitschmann, Franc Wutti, Jož. Kendle, Jurij Klaus, Jož. Schweizer.

4. Črevljarji.

Matija Germek, Jož. Leitgeb, Tišina, Jož. Sehprich, Mat. Walker, Jož. Forstner, Gašp. Hillebrandt, Jož. Jubel, Jak. Kollmayer, Mih. Ledeneegg, Pavel Mileisen, Jož. Pogačnik, Emrand Minder, Schwakoserin, B. Pirne, Jurij Šeršak, Janez Sorčan, Gašp. Stengl, Jurij Tavčar, Mat. Jubel, Jan. Česen, Mat. Urbanc, Jož. Valentinšič, Jož. Wolta, Jož. Kaiser, Jož. Ambrož, Jurij Smole, Therler.

5. Trgovci.

Jož. Alton, Jan. Deschmann, Miklavž Lederwasch, Jož. Alborgetti, Jak. Appej, Bernbacher, Aichholzer, Ign. Damian,

Mih. Pesjak, Zupančič, J. G. Frick, Frörenteich, Jäger, Hojnik, Mat. Recher, Miklavž Recher, Mich. Kuck, Candutsch, Mulle, Černot, Pesco, Simon Lepošič, Kljun, Pichler, Jož. Wurschbauer, Franc Galle, Jož. Piller, Primic, Jan. Recher, Rudolph, Maier, Vogou, Čebul, Mark. Alborgetti.

6. Lekarnarji.

Raab, Wanderschuh, Schimer, Wagner.

7. Stavbniki.

Prager.

8. Posteljarji (Tapetniki).

Klampferer.

9. Kiparji.

Ahrer, Schwarzl.

10. Sodarji.

Vendelin Hafner, Mat. Pirc, Debelak, Pfister, Križman, Plesco, G. Kramer.

11. Pivovarnarji.

Tom. Auer, Blaž Klobous, W. Siebenhart, Pavel Prunner, Dominik Jamnik, Miklavž Merk.

12. Knjigovezci.

Klemens, Haan, Rutzhizka (Ružička!), Thomas.

13. Tiskarji.

Egger, Kleinmaier, Retzer.

14. Knjigarji.

Licht, Korn.

15. Puškarji in izdelovalci puškinih kopit.

Dolinšek, Wallner.

16. Kavarnarji.

Miteregger, Kamenisch, Koloretto, Venazi, Zanier.

17. Strugarji.

Trije Ungelerthi, Leitgeb.

18. Barvarji.

Štefan Strihm, Vrban Ekorn, Pirčevi dediči, Mat. Gärber, Kupič.

19. Mesarji.

Tukaj stoji samo opazka: »Können bei dem gegenwärtigem Drang der Umstände nicht verhalten werden«. (1)

20. Steklarji.

Graf, Rieder, Zeschko, Ulmann.

21. Zvonarji.

Vincenc Samassa.

22. Zlatarji in srebrarji.

Graf, Köchel, Müllner, Seifried.

23. Gravèrji (rezbarji).

Günzler.

24. Pasarji.

Janez Steiner, Ant. Deutschmann, Jenko, Schutz.

25. Pečarji.

Kozlej, Rassner.

26. Rokovičarji.

Kovačič, Bachmann, Leutschiner, Petročnik.

27. Podkovači.

Egger, Maier, Naller, Paier, Hörleinsperger, Žnidaršič.

28. Klobučarji.

And. Novak, Jak. Rakovič, Bok, Ott, Slabič.

29. Kartarji.

Rasek.

30. Krznarji.

Perko, Zocker, Abrekar, Ruan, Obrekar.

31. Kleparji.

Aichinger, Bazarin, Svetelsky, Riebler.

33. Kotlarji.

Goričnik, Totter.

34. Medičarji.

Kristjan Erben, Helena Pinter.

35. Slikarji.

Debelak.

36. Iglarji.

Jendtner, Vielhaber.

37. Orglarji.

Gutschera, (Kučera?)

38. Lasuljarji.

Primož Zotman, Pavličevi dediči, Schenk, Trippl.

39. Trakarji (pozamentirarji).

Filzmoser, Traun, Lukežič.

40. Dimnikarji.

W. Moos, Rieger.

41. Jermanarji.

Lederer, Žlebnik, Ziegler, Jesenko, Snoj, Weischel.

42. Strojarji (usnjarji).

Bauer, Dittel, Fr. Janež, Fortunat Janež, Pals, Klemenčič,
Janez Bauer.

43. Sedlarji.

Hess, Kehrler, Weinhard, Exner, Fischer.

44. Ključavničarji.

Finkl, Ignac Heller, Gerstenmaier, Kristjan Heller, Lipp,
Viček, Pach.

32. Kramarji.

Sermic, Kastner, Allitsch, Gruber, Marinovič.

45. Svilarji.

Karl Bononi.

46. Milarji.

Andrej Fock, Franc Ruda, Peter Vanazi.

47. Vrvarji.

Miha Tomazin, Filip Knerle, Bernard Novak, Tomaž Sicht.

48. Suknarji in kocarji.

Marija Avšec, Kristjan Gutscher, Janez Kastner, Franc Walter.

49. Urarji.

Marija Janoš, Baltažar Hoffmann, Lenard Heichele, Ant. Regalli.

50. Pozlatarji.

Jož. Weis, Franc Scharfenrath.

51. Kolarji.

Jurij Flek, Leop. Karer, Mat. Wihofski.

52. Tkalci.

Jurij Hebat, Jan. Dražil, Jož. Korinšek, Tom. Možič, Jan. Pfister, And. Skerbic, Jan. Tax, Jak. Kavčič, Blaž Pettauer, Ant. Stixa, Miha Vrhovec, Miha Wonze, Karl Hazenpeller, Ant. Warofski, Jan. Barofski, Jak. Kavčič, Blaž Blažič.

53. Gostilničarji.

Jakob Deschmann, Alojz Gruber, Jurij Lešjak, Marija Raab, Mart. Sroutz, Franc Vidic, Zollner, Mayerhold, Jalen,

Okorn, Blaž Ahčin, Jurij Kraxner, Jan. Detela, Valent. Dragar, Ant. Kočevar, Aleks. Jamla, Jevnikar, Gašpar Marinka, Bernard Markovič, Jurij Mihevc, Lovrenc Novak, Valentin Novak, Jožef Pavšek, Jak. Praznik, Filip Rus, Jož. Sovinšek, Jernej Župevc, Franc Schwarz, Jož. Deschmann, Jern. Smuk, Jurij Stepan, Ant. Komar, Jož. Wolgemut, Valent. Wranze, Matija Kiker, And. Malič.

54. Irharji.

Schleicherjevi dediči, Franc Schlechter, Janez Stametz.

55. Ranarji.

Franc Behofer, Jož. Hebrich, Jož. Melzer, Ign. Pinter
Franc Paltauf, Franc Zollner, Miha Weber, Črne.

56. Tesarji.

Franz Feichting, Jernej Košir.

57. Kositrarji.

Mart. Schelle, Jož. Ableithner, Miha Reitter.

Zgodovinski napisi v Idriji.

Priobčil prof. Makso Pirnat.

Kadar govorimo o zgodovinskih napisih, si mislimo v prvi vrsti take, ki so se ohranili iz najstarejše dobe, kakor n. pr. pri nas rimski ali celo predrimski napisi. Tukaj priobčeni zgodovinski napisi iz Idrije se ne morejo ponašati s starostjo dveh tisoč ali še več let. Segajo namreč le do prve polovice osemnajstega stoletja, drugi celo v devetnajsto stoletje.

Vendar so se mi zdeli toliko važni, da sem jih zbral in jih skusil razložiti ter pojasniti.¹⁾ Saj nas spominjajo raznih važnih dogodkov, veselih in nesrečnih, katere je doživela starodavna Idrija v omenjenih vekih; dva pa nam kličeta v spomin slavna in zaslužna moža: odličnega škofa Antona Alojzija Wolfa in preznamenitega naravoslovca Antona Janeza Scopoli-ja; prvemu je v Idriji tekla zibel, drugi pa je ondi deloval kot rudniški zdravnik in našel prav v idrijski okolici, tako važni po svojem rastlinstvu, vzpodbuje, da se je začel baviti s kranjsko floro in postal ustanovitelj botanične vede v naši kronovini.

Tako donašajo priobčeni napisi nov drobec k zanimivi, a žal še premalo preiskani zgodovini starega rudarskega mesta Idrije.

I. Napisi v mestu.

1. Napis na mostu pod rudniškim gradom.

FADSSCM

CVI

GIE AD 1730.

Napis se bo najbrže takole glasil:

Factus Ad Decretum Suae Sanctae Caesareae Maiestatis
Caroli Sexti

Germaniae Imperatoris Electi Anno Domini 1730.²⁾

¹⁾ Viri: Das Quecksilberbergwerk Idria von seinem Beginn bis zur Gegenwart. Geschichtlich dargestellt von Peter Hicinger. Laibach 1860. — Das k. k. Quecksilberbergwerk zu Idria in Krain zur Erinnerung an die Feier des dreihundertjährigen ausschließlich staatlichen Besitzes. Herausgegeben von der k. k. Bergdirektion zu Idria. Wien 1881. — Laibacher Zeitung, 1846. in 1888. — Oryctographia Carniolica oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien, und zum Theil der benachbarten Länder. Spisal Hacquet. II. del. I. 1781. — Slovenec 1887. in 1906. — Za nekatere pismene in ustmene podatke moram zahvaliti č. g. Mihaela Arka, dekana in deželnega poslanca v Idriji, in bl. g. Karla Svobodo, c. kr. rudniškega svetnika v Idriji. Op. pis.

²⁾ Slovenski: Narejen po ukazu njegovega svetega cesarskega veličanstva — Karla VI. — izvoljenega nemškega cesarja v Gospodovem letu 1730. Napis mi je pomagal razrešiti pokojni g. Jožef Zupančič, c. kr. sodni pristav, ki je pred leti služboval v Idriji. Op. pis.

Napis je vzidan v notranjo stran mostu, preko katerega vodi cesta mimo rudniškega gradu Za grad in dalje v Sekirico. Most je postavljen nekoliko na desno naprej od stopnic, ki peljejo v grad, in sicer čez jarek, imenovan navadno grapa; voda tega jarka priteka od Jurčkove hiše za gradom, teče pod Štepičem in se izliva za Burnikovo hišo v Nikovo.

Ta napis je najstarejši, kar sem jih našel v Idriji, in kaže letnico, kdaj so postavili omenjeni most.

2 Napis pri vodovodu pod hribom sv. Antona.

HONORI SANCTI IGNATII LOIOLAE
HIC AQUAE DVCTVS
IVBENTE CAESAREA DIRECTIONE
APERIRI COEPTVS.³⁾

Kakor kaže napis, so začeli leta 1737. kopati vodovod, ki obstoji še dandanes, in čigar voda prihaja na dan jugo-zahodno od hriba sv. Antona.

Dovršili so pa ta vodovod najbrže šele leta 1792. Tedaj so začeli v bližini vodovoda zidati Franciškov šaht, pri katerem so potrebovali gonilne vodne moči. Nadaljevali so torej že leta 1737. začeti rov, imenovan Ignacijev rov, in prodrli skozi hrbet Antonovega griča v Žgalniški jarek.⁴⁾ Po Ignacijevem rovu so napeljali vodo, ki se nabira v Žgalniškem jarku, do Franciškovega šahta. Voda iz Ignacijevega rova je izprva gonila pri Franciškovem šahtu dvigalni stroj, katerega so pozneje nadomestili z veliko dvigalnico na paro. Del te vode uporabljajo danes bližnji sosede za pitje in pranje; drugi del je izpeljan v nekatere erarične hiše; kar še preostane vode, se

³⁾ Slovenski: Na čast svetega Ignacija Lojolanskega — se je ta vodovod — na ukaz cesarskega ravnateljstva — začel kopati. Op. pis.

⁴⁾ Žgalniški jarek se nahaja za hribom sv. Antona in sega v Kobalovo planino. Svoje ime je dobil jarek od stare žgalnice, ki je bila na levem bregu Idrije v sedanjem Leopoldovem predmestju. Op. pis.

steka v Frančiškov šaht, kjer ž njo snažijo ondotno podzemeljsko stranišče.

Cevi, po katerih je napeljana voda skozi Ignacijev rov, so napravljene z vlitega železa.

3. Napis na zvoniku župne cerkve sv. Barbare.

HONORI
DIVAE BARBARAE VIRGINIS
ET
SANCTI ACHATII
HVIVS ARGENTI FOVEAE PATRONORVM
DOMINANTE
CAROLO SEXTO
ET
ELISABETHA VXORE
TVRRIS ISTA ERRIGEBATVR.⁵⁾

Na praznik sv. Ahacija dne 22. junija leta 1628. so položili ob navzočnosti ljubljanskega škofa Tomaža Hrena vogelni kamen za novo cerkev sv. Barbare, ki je postala pozneje župna cerkev. Cerkev je pozidana v italijanskem renesančnem slogu.

Med leti 1736. do 1738. so razširili cerkev sv. Barbare in leta 1740. prizidali novi zvonik, kakor kaže gorenji dvojni kronogram na plošči, vzdani nad vhodnim obokom zvonikovim.

Zvonik je 50 m visok. V njem vise razen mrtvaškega zvončka štirje zvonovi, katere so napravili leta 1874. za 6400 glđ.

Veliki zvon ima glas *H* in tehta 45 stotov 70 funtov; kupili so ga rudarji. Ob robu ima napis:

Napravili prebivalci m. Idrije. M. V. Lipold, c. kr. rudniški predstojnik in višji svetnik. Jožef Kogej, mestni fajmošter in dekan.

⁵⁾ Slovenski: Na čast — nebeške device Barbare — in — svetega Ahacija — zaščitnikov tega živosrebrnega rudnika — pod vlado — Karla VI. — in — soproge Elizabete — se je zidal ta stolp. Op. pis.

Na klobuku, katerega krase podobe: sv. Barbara, sv. Ahacij, Angelj varih in Sv. Razpelo, nosi tale napis:

Rudarji imajo pravico zahtevati, da jih
ta zvon vsaki dan ob treh zjutraj k
delu kliče, katera pravica se jim tukaj
pripoznanja.

Ob napisu se nahajata podobi dveh rudarjev: eden moli, drugi sveti s svetilnico. Zvon ima v premeru 1'65 *m*. Njegov žvenkelj tehta 227 funtov.

Drugi zvon ima glas *dis*; na klobuku ga krase podobe: sv. Razpelo, sv. Jožef in Naša ljuba gospa. Tehta 18 stotov 25 funtov in njegov žvenkelj 100 funtov. V premeru ima 1'24 *m*.

Tretji zvon ima glas *fis*; njegov klobuk krase podobe: sv. Florijan, sv. Razpelo in Jezus dobri pastir. Tehta 11 stotov 37 funtov; žvenkelj nima teže naznanjene. V premeru ima 1'07 *m*.

Mali ali četrti zvon je oktava (*h*) velikega; na klobuku so videti podobe: sv. Janez Nepomuk, sv. Razpelo in sv. Trojica. Tehta 4 stote 96 funtov; žvenkelj nima teže naznanjene. V premeru ima 0'82 *m*.

4. Napis na grajskem dvorišču.

. REGIS GRATIA
SPLENDOR MEVS CRESCIT.

ITA VOVENT METALLICI IDRIAE LATENTES.⁶⁾

Na notranji strani zapadnega grajskega trakta je naslikan na zid precej velik Merkur kot simbol živega srebra. V rokah drži Merkur trak, na katerem beremo prvi dve vrsti zgorajšnjega napisa; zadnja vrsta pa stoji ob spodnjem robu slike, pod Merkurjevimi nogami.

⁶⁾ Po kralja milosti rase moja slava. Tako želijo rudarji živeči v Idriji. Op. pis.

Začetek prve vrste je odletel z ometom vred. Tretja vrsta da letnico 1765. Prav to letnico sta zaznamovali po mojem mnenju tudi prvi dve vrsti. Torej bi imeli tukaj dvojen kronogram z isto letnico kakor na zvoniku župne cerkve sv. Barbare.

Načelnika Anton pl. Sartori (1754—1764) in Janez grof Inzaghi (1764—1791) sta jako skrbela za razvoj idrijskega rudnika. Posebno važno podjetje Janeza grofa Inzaghi-ja je bil rov Marijinega spočetja (Mariä Empfängnisstollen), v katerega so stavili velike nade, kakor je posneti iz zgorajšnega napisa, ki se najbrže ozira na ta rov. Kopati so ga začeli leta 1765. v Rožni ulici pri sedanji hiši št. 121 (last krojaškega mojstra g. Leopolda Štros-a) in so ga nadaljevali 200 sežnjev daleč; rov so spojili po posebnem predoru z drugim poljem (polje = Feld, Horizont).

Z rovom Marijinega spočetja niso imeli sreče. Leta 1766. so se na njem vneli plini, ki so več ali manj poškodovali 15 delavcev. Ker se je nadalje pokazalo, da glavna živosrebrna žila ne sega na tej strani naprej, kakor so pričakovali, so ga leta 1772. opustili. Skoro gotovo jim je pri kopanju nagajala tudi voda.

Sedaj je rov Marijinega spočetja popolnoma zasut; najti ni več niti vhoda vanj. Voda, ki še sedaj pronica iz tega rova v spodnje plasti, ima vonj po žveplenem vodiku, kar kaže, da se je v rovu nekdam kopalo.

5. Napis ob Frančiškovem šahtu.

HONORI
FRANCISCI REGIS BENIGNI
JOSEPHVS DE LEITNER
FODINAS FESTIVE
INAVGVVRARI ET INFODI
INSTITVIT.⁷⁾

⁷⁾ Slovensko: Na čast dobrotljivega vladarja Franca je Jožef pl. Leitner šaht slovesno začeti in kopati sklenil. Op. pis.

Cesar Jožef II je sklenil leta 1785. s Špansko pogodbo glede dobave živega srebra. Sedaj je veljalo, da izkopljejo v idrijskem rudniku, kateremu je tedaj načeloval Gottlieb pl. Gerstorf, kolikor mogoče veliko živosrebrne rude in napravijo iz nje kar največ živega srebra.

V rudniku se je začelo tedaj nenavadno živahno delovanje. Poleg rudniškega načelnika je imel to delovanje nadzorovati gubernialni svetnik iz Sedmograške Jožef pl. Leitner, katerega so poslali nalašč zato v Idrijo.

Nikdar niso v Idriji izkopali toliko živega srebra, kakor v letih, v katerih je obstojala pogodba s Špansko, sklenjena po Jožefu II. in obnovljena leta 1791. po Leopoldu II.

V času od leta 1780.—1785. so na leto povprečno pridelali 1260 metrskih stotov živega srebra. Leta 1786. pa je poskočilo število metrskih stotov pridelanega srebra na 5836 in doseglo leta 1788. svoj višek, namreč vsoto 6786 stotov.

Izkopali so tedaj v jami vse polno novih rovov, odprli so pa tudi dva nova šahta, da bi lažje spravljali izkopano rudo na dan. Na cesarskem zemljišču, imenovanem »Zemlja«, so začeli leta 1786. graditi Jožefov šaht. Ko so pa tista leta izkopali ogromne množine živosrebrne rude in so se zategadelj bali, da rudnik opeša, je bilo treba misliti na to, da odpro nove vire za živo srebro in da napravijo za izvažanje istega še četrti šaht. Dvorna komisija, kateri je predsedoval imenovani pl. Leitner, je sklenila leta 1792., da začno zidati nov šaht, in sicer pod hribom sv. Antona.

Z delom so začeli še isto leto in dali ime šahtu Frančiškov šaht, po tedanjem avstrijskem cesarju Francu I. Gorenji napis se ozira na ta šaht. Napis je vzidan v zapadno stran poslopja, ki stoji nad Frančiškovim šahtom.

Za časa pogodbe s Špansko so v idrijskem rudniku jako neprevidno gospodarili. Kopali so le jako bogato rudo, manj

bogato pa puščali. Ko je pogodba že potekla, je še vedno kopal rudniški svetnik Gottlieb pl. Gerstorf v velikem slogu. A na ta način bi bil rudnik skoro propadel. Zato je poslal cesar Franc I. leta 1800. v Idrijo posebnega poslanca, pl. Sibolt-a, da uredi nezdrave gospodarske razmere pri rudniku. Že leta 1801. so začeli previdneje postopati; poleg bogate rude so kopali tudi revnejšo; nekatere bogatejše plasti pa so puščali nenačete, da bi jih mogli rabiti ob času sile.

6. Napis na Inzaghijevem kopališču.

SVB NOBILI
A GERSTORF
ME SCHÆBER BERNARDVS
HIC FAVSTE EXSTRVXIT.⁸⁾

Tako se glasi napis na spominskem kamnu, ki je sedaj vzdian v poslopje, katero služi za Inzaghijevo kopališče.

Plošča je bilā vzdiana preje v nekdanjo »Bohrhütte«, kakor so imenovali malo poslopje, v katerem so vrtali s posebno pripravo lesene cevi za vodovode. Ta »Bohrhütte« je stala južno od stare »Ute«, (Zimmerhütte, Zimmerstadl = tesarska delavnica); podrli so jo pred kakimi dvajsetimi leti, ker ni imela nobenega pomena več, odkar so začeli rabiti pri vseh vodovodih železne cevi.

Napis pove, da je imenovano »Bohrhütte« postavil Bernard Schaeber leta 1794., ko je rudniku načeloval rudniški svetnik Gottlieb pl. Gerstorf.

Ker že tukaj omenjam rudniškega svetnika Gottlieba pl. Gerstorfa, naj še pristavim, da je bil ta mož v Idriji izvanredno priljubljen. Ko je umrl, so mu Idrijčani postavili na grob 274 m visoko, odbito piramido s tem-le napisom:

⁸⁾ Slovenski: Pod plemenitim — Gerstorfom — me je Bernard Schaeber — tukaj srečno sezidal. Op. pis.

Idria
seinem
geliebten
Bergrath
Gottlieb
Edlen von
Gerstorf
den 12ten Feb.
1806.

Gerstorfov grob se nahaja na jugozapadnem delu idrijskega mestnega pokopališča, v bližini pokopališke cerkvice sv. Križa.

Zgoraj omenjeno Inzaghijevo kopalništvo in Inzaghijev rov sta dobila svoje ime po Janezu grofu Inzaghi-ju, ki je vodil idrijski rudnik v letih 1764—1791. Janezu grofu Inzaghi-ju se je v Idriji narodil dne 5. decembra leta 1777. sin Karel Boromej, ki je bil pozneje guverner v Ljubljani, Benetkah in Brnu, naposled pa na Dunaju najviši državni kancelar, predsednik dvorne študijske komisije, c. kr. kcmornik in tajni svetnik. Zadnje dni svojega življenja je preživel v Gradcu in ondi deloval kot pravi človekoljub pri raznih dobrodelnih ustanovah. Otroška bolnica v Gradcu, zavod za kruljave in za meščanske vdove, ustanova za invalide v Ptuju — vse te naprave so imele v Karlu grofu Inzaghi-ju velikodušnega podpornika.

7. Napis ob jezu Kqbili.

DVRCH BERNHARD SCHAEBER
OBERBERGVERWALTER
VON STAİN ERSTANDENE
WASSER WEHR.⁹⁾

Leta 1580. je prišel idrijski rudnik v izključno državno last, dasi so že prej imeli Habsburžani izdatne deleže pri

⁹⁾ Po Bernardu Schaeberju — rudniškem nadoskrbniku — iz kamena narejen — jez. Op. pis.

njem. Pod prvim državnim upraviteljem, Francom Khisel-nom, se je rudnik nenavadno povzdignil. Poleg obstoječih šahtov je tedaj nastal nov Barbarin šaht; vpeljali so nove stroje, ki so spravljali deloma nakopano rudo iz jame, deloma dvigali v globini se nabirajočo vodo, ki je delala rudarjem večkrat hude preglavice.

Za vse te naprave je bilo treba novih gonilnih močij. Kje jih dobiti? Človeška roka sama je bila preslaba, da bi opravljala prenaporno delo pri raznih strojih. Domislili so si, da bi izrabili vodno silo, ki jo hrani v sebi Idrijca.

Napravili so v dolini Strugu, jugovzhodno od mesta, visok jez, zajeli Idrijco in precejšen del njene vode odpeljali po posebnem jarku k rudniku. To se je zgodilo leta 1596.; jez so napravili iz kamna in zraven postavili kočo za čuvaja. Tako so nastale slavne idrijske Rake, kakor so imenovali novi vodovodni jarek. Ob Rakah so priredili udobno pot, po kateri je danes eno najprijetnejših in najbolj priljubljenih izprehajališč v idrijski okolici. Ko je saški kralj Friderik Avgust prišel leta 1838. na svojem botaniškem potovanju po Kranjskem tudi v Idrijo, si je ogledal botaniški prezanimivo dolino Strug, Divje jezero, ki leži ondi, in se vračal v mesto po Rakah. Pot ob Rakah mu je tako ugajala, da je vzkliknil: »Zavidam Idrijčane za ta lepi izprehod!«

Rake so bile izpočetka lesene. V letih 1766 do 1770. so jih pozidali, le pokrov je ostal do novejšega časa lesen, dokler niso čez Rake napravili večinoma zidanega oboka.

Leta 1796. je postavil Bernard Schaeber iz rezanega kamna nov jez, ki stoji še danes.

Rake so dolge 3439'3 m; povprečno doteka vanje 0'75 m³ vode v sekundi; padec znaša 13'27 m, uporabljiva vodna moč pa 134 konjskih sil.

Rake gonijo danes vodno dvigalnico pri Jožefovem in Terezijinem šahtu, in cesarski kovačnici. Vodo iz Rak rabijo tudi za pranje.

8. Napis na spominski piramidi na pokopališču.

Piramida je postavljena v severovzhodnem delu mestnega pokopališča pri sv. Križu na grobu, kjer skupno počivajo tisti, ki so našli nesrečno smrt dne 3. novembra leta 1846. ob velikem požaru v jami.

Na prvi strani piramide beremo :

DEN BEY DEM
GRUBENBRANDE
AM 3 NOVEMBER 1846
VERUNGLÜCKTEN
WEIHT DIESES
DENKMAHL
DER STAAT;

na drugi :

GEORG SZTRAZSAY
K. K. SUBST. BERGSCHAFFER
JOHAN̄ RESTRESSEN
K. K. GRUBENHUTMĀN̄
JOSEF WINKLER
K. K. SCHACHTMEISTER;

na tretji :

JOHAN̄ URSCHITSCH
FRANZ LIKER
FRANZ WINKLER
JAKOB HLADNIK
FRANZ DEMSCH. R
JOHAN̄ MOZHNIK
FRANZ BRUSS;

na četrti :

JAKOB GRUDEN
THOMAS SAITZ
JOHAN̄ KUNSTEL
ANTON ROUTAR
JOHAN̄ SEEGER
VALENTIN SUPANZHIZH.

Rudniška uradnika: Jurij Sztrazsay in Luschan sta dne 2. novembra leta 1846. zaračunavala z višjim načelnikom Janezom Fercherjem in drugimi pazniki akordno delo in prehodila vso jamo, ne da bi bila opazila pri tem kaj sumljivega. Zvečer je zopet pregledal jamo pazniški namestnik Eggenberger, šel je tudi v Leopoldov rov, a tudi tam ni zasledil nič posebnega.

V jami sta bila ponoči le čuvaja Janez Widmar in Janez Margreitner in pa štirje tesarji pri šahtu sv. Barbare.

Janez Widmar je prehodil spodnji del jame, Janez Margreitner pa zgornjega. O polnoči sta se sešla v jami v Jožefovem predoru in opazila dim. Šla sta nevstrašeno za dimom in dognala, da gori na Klementovem predoru. Takoj sta se odpravila iz jame in ob pol tretji uri zbudila jamskega načelnika Janeza Fercherja, ki je stanoval nad Antonovim rovom. Fercher je takoj šel v jamo. Obenem so zbudili namestujočega c. kr. oskrbnika Jurija Sztrazsay-ja, ki je nemudoma vstal, hitel k šahtu sv. Barbare in Terezije in ukazal nabijati leseno desko. Ta deska, katero so v Idriji navadno imenovali »šina«, je bila 87 *cm* dolga, 20 *cm* široka in v sredi 6,5 *cm* debela, sploščena deska in na vsakem koncu dvakrat navrtana; vsaka teh lukenj je bila 15 *cm* dolga ter je merila v premeru 2 *cm*. Navrtana je bila zaradi tega, da je močnejše donela. Na šino je tolkel rudar v gotovem taktu s kladivom, da je dajala od sebe zamolkel glas, ki pa se je slišal po vsej idrijski kotlini in po vseh bližnjih hribih. O njenem glasu so rekli, da »kljuka«. Šina je prejšnje čase budila rudarje na delo ob 3. uri zjutraj in se oglašala ob raznih drugih prilikah, na primer kadar so pokopavali rudniške uradnike, ob slavnostih, nesrečah itd. Danes je šina odpravljena pri idrijskem rudniku.

Šino je tedaj ukazal nabijati Jurij Sztrazsay, da bi se ljudje vzbudili in opozorili na nevarnost, potem pa je hitel iz čakalnice ob Antonovem rovu v grad k načelniku, rudniškemu svetniku Francu Alberti-ju,¹⁰⁾ in mu sporočil, da je nastal v jami ogenj.

¹⁰⁾ Franc Alberti je načeloval idrijskemu rudniku od leta 1838. do 1849.

Načelnik rudniku, Franc Alberti, je bil bolan že pet tednov. Bolne noge so ga zadržavale tudi sedaj, da ni mogel iti iz gradu. Dajal je torej iz svoje sobe potrebne odredbe. Sztrazsayu pa je naročil: 1. Preišče naj vse vhode v jamo; ako je kje mogoče, tam naj gre v jamo in ukrene, kako bi se preprečila večja nezgoda; 2. delavce naj postavi ob posameznih odprtinah, da pripravijo opeko, les, gnoj, ilovico, ako bi bilo treba zapreti jamo; delo naj vodi pristav Morgenbesser; za enkrat naj se še ne zapre jama, da ne bo treba žrtvovati ljudij.

Sztrazsay je zapustil grad in sporočil predstojnikove odredbe. Sila je bila velika, iz nekaterih jam se je dvigal že gost dim. Pristav Morgenbesser je čakal z zdravniki in duhovniki ob Antonovem rovu. Nabralo se je ondi mnogo delavcev. Ta in oni je poskušal prodreti skozi dim, a zastonj. Premišljali so, kako bi pomagali onim, ki so šli v jamo, a se še niso vrnili. V jami so bili: Janez Fercher, paznik Janez Restresen in Jurij Sztrazsay, katerega so spremljali: uradnik Peter Grübler, paznik Jožef Winkler, tesar France Winkler in strojevodja Matija Kobal. Sztrazsay je bil šel takoj v jamo, ko se je vrnil iz gradu.

Po mučnem čakanju pride naposled ob pol šesti uri zjutraj Janez Fercher iz jame in poroča tako-le: Kakor hitro sem zvedel od čuvajev, da gori v jami, sem šel vanjo z Janezom Restresnom pri Antonovem rovu mimo kapelice. Prehodila sva mnogo predorov in rovov, dokler nisva prišla do ognja. Leopoldov rov in Inzaghijev predor sta bila že vsa v plamenu. Ker nisva mogla nič pomagati, sva hitela iz jame. V Lambergovem predoru sva srečala oskrbnika Sztrazsaya in njegovo družbo. Popisal sem Sztrazsayu ogenj. A on se ni zadovoljil s tem, hotel je videti pogorišče sam. Zastonj sva ga z Grüblerjem pregovarjala, naj ne hodi naprej. Vkljub temu se odpravi Sztrazsay z Restresnom in obema Winklerjema k pogorišču. Šli so v smrt! Čakali smo nekaj časa, da se vrne Sztrazsay. A dim je vedno bolj nagajal. Grübler pošlje Kobala, da pregleda nižje, ali in kje bi bilo bolj zračno. Končno sva

se morala tudi midva z Grüberjem umakniti silnemu dimu. Na Antonov rov nisva mogla več nazaj; posrečilo se nama je priti na dan pri Jožefovem šahtu, kjer sva našla Kobala, ki nama je naznanil, da je tudi jama nižje od pogorišča polna dima in da so Sztrazsay in tovariši zategadelj najbrže izgubljeni.

Vsakdo bi bil rad pomagal nesrečnim tovarišem. Uradnik Peter Grüber obljubi sto goldinarjev nagrade iz lastnega žepa tistemu, ki bi prinesel Sztrazsaya iz jame živega ali mrtvega. A sleherni poskus je bil brezuspešen, kajti vse rove in predore je napolnil dim. Pogumnejši so plačali svojo ljubezen do bližnjega s smrtjo. Štirje zdravniki: dr. Grbec in ranocelniki Kopše, Novak in Skopar so se trudili, da bi oživili delavce, katere so prinašali na pol mrtve iz rudnika; duhovniki so delili zakramente za umirajoče.

Ob Jožefovem šahtu so se vrstili pretresljivi prizori. Nepopisna žalost je zavladala, ko so začeli iz jame prinašati ne le omamljene, ampak tudi mrtve delavce, katere so polagali natrato ob Jožefovem šahtu. Turobno se je razlegalo kljukanje šine; obupna žalost je iztiskala divje klice bolesti iz src vdov, otrok, očetov in mater po dragih mrtvecih. V nekaj urah so prinesli iz jame deset mrličev; Sztrazsaya, njegovih zvestih spremljevalcev: Restresna, obeh Winklerjev ter še treh drugih delavcev, ki so šli pomagat ponesrečencem, niso dobili ta dan.

Da uduše ogenj, so sklenili dne 3. novembra popoldne zamašiti vse dohode v jamo kakor tudi vse zračne luknje; z največjim naporom so delali stari in mladi, dasi jih je zelo oviral udušljiv dim, ki je prihajal iz šahtov; vendar so še isti dan zvečer dovršili naporno delo in zatvorili vse odprtine.

Dne 5. novembra ob 9. uri dopoldne pa so slovesno pokopali deset rudarjev. Ti so bili: Janez Uršič, tesar, star 55 let; Tomaž Zajc, star 46 let, ki je rešil že omamljenega rudarja Kasosnika, ko pa je šel drugič v jamo, se je tam zadušil; Janez Kunstel, star 34 let; Valentin Zupančič, star 40 let; Jakob Gruden, star 40 let, ki je zapustil pričakujočo vdovo in pet sirot, rešil je že izgubljenega Lovrenca Brusa,

šel je še enkrat v jamo in ponesrečil; Janez Rovtar, star 42 let; Jakob Hladnik, star 32 let; Janez Seger, star 28 let; Janez Močnik, star 30 let in France Likar, star 25 let. Prvih pet je bilo oženjenih, ostali peteri so bili samci.

Krste so okrasili z zelenim pušpanom in z rudarskimi grbi; na vsaki krsti je bilo brati ime ponesrečenca. Na čelu mrtvaškega izprevoda je korakal oddelek rudarjev v uniformi; med vsako krsto je stopalo po dvanajst rudarjev; za zadnjo krsto so se zvrstili ostali delavci, uradniki in nešteta množica ljudstva. Pogreba se je udeležila tudi šolska mladina, rudniška godba pa je svirala pretresljive žalostinke. Vseh deset mrličev so položili v skupen grob drugega ob drugega.

Kmalu po žalostnem dogodku so prišli v Idrijo: gubernialni svetnik Brandstetter iz Ljubljane, okrožni glavar Koschaker iz Postojne; rudniški nadsvetnik Wisner z Dunaja in več izvedencev; sklenili so soglasno, spustiti vodo iz Rak v jamo, da bi tem preje pogasili požar. To se je zgodilo dne 11. no vembra leta 1846.

Dne 26. novembra so šele odprli šahte z veliko previdnostjo; potem pa so začeli delati parni stroji in ostale dvigalnice, da bi spravili vodo polagoma iz rudnika.

Meseca decembra leta 1846. so našli tri trupla; bila sta oženjena rudarja France Brus, tesar, star 36 let in France Pivk, star 41 let, ter samec France Deinšar, star 25 let, ki je rešil v Antonovem rovu tovariša Lapajne-ta, v Jožefovem šahtu pa sam našel smrt. Predno je šel v jamo, je vzkliknil: »Iščite me v globini, ako umrjem; pojdem namreč najdalje, da najdem Sztrazsaya«.

Sztrazsaya in njegove spremljevalce so našli šele na dan sv. Jurija leta 1847. Trupla so ležala blizu skupaj, nedaleč od pogorišča. Janez Restresen, star 42 let, in paznik Jožef Winkler, star 47 let, sta zapustila vdovi; strojevodja France Winkler, star 37 let, pa vdovo in pet otrok. Spomina vredno je, da je prav na dan nesreče, dne 3. novembra leta 1846.

prišlo v Idrijo poročilo, da so imenovali Jurija Sztrazsaya, ki je bil doma z Ogrskega, za oskrbnika. Dekreta revež ni več bral.

Ponesrečenci počivajo vsi v skupnem grobu, na katerega je dala država postaviti lepo piramido z zgoraj omenjenim napisom. Vsako leto poskrbi c. kr. rudniško ravnateljstvo v Idriji, da razsvetlijo na vseh Svetnikov dan piramido z mnogobrojnimi lučicami. Piramida je 6'30 *m* visoka; osnova stranice meri 2'20 *m*; piramida je največji in najpomembnejši nagrobni spomenik na idrijskem pokopališču. (Konec pride.)

Iz dnevnika Blaža Blaznika.

Priobčuje Ivan Vrhovnik.

(Dalje.)

IV. Osebne opazke.

1809. Letos v postu sem šel v alumnat, učiti se cerkvenega prava in bil potem korepetitor. Meseca listopada sem se lotil dogmatike. Stanovanje sem imel v semenišču, hrane pa ne.

1810. Dne 23. kimavca sem prejel (na privatni mizni naslov) mašnikovo posvečenje z nastopnimi sošolci vred: z Ivanom Bobnarjem, z Luko Jerajem, z Luko Kokailom, z Josipom Kovzhetom, z Lovrom Poklukarjem, z Gašparjem Schoklitschem in z Jakobom Skalerjem. Nato sem imel novo mašo v Selcih dne 21. vinotoka. Begunjski župnik Jurij Kallan mi je bil slavnostni govornik. — V začetku listopada sem se jel učiti morale. Poučevali so po francoskem zistemu. Alumnom niso dajali v semenišču hrane na državne troške. — Dne 23. grudna so postali mašniki tile sošolci: Josip Gogola, Matej Kautschitsch, Jakob Kofchak, Andrej Lufsnar, Franc Maufser, Franc Rufs, Marko Schemua. Pri novi maši Josipa Gogole v stolni cerkvi sva levitirala z Lovrencem Poklukarjem, takisto pri novi maši Andreja Lusnerja v cerkvi n. lj. G. pri frančiškanih v Ljubljani. — Prvi petek v postu zvečer sem opozoril

o. Paskala na njegovo vedenje, kar je pozneje sam priznal o priliki »constituta«, kateremu se je moral podvreči.

1811. Dne 3. svečana so nam zopet jeli dajati hrano v semenišču na državne troške. — Dne 25. malega srpana je bila izkušnja iz morale.

1812. Vse poletje sem bolehal na Vačah.

1814. Dne 21. malega srpana sem dobil na Vačah za tovariša Aschbeta.

1814. Meseca listopada je prišel Gogola na Vače.

1816. Dne 13. rožnika so mi umrli moja draga mati.

1816. Dne 4. listopada je prišel Gašpar Schubel za župnika v Zagorje.

1817. Dne 7. malega srpana je bil moj župnik Gašpar Schubel vmeščen in temporalibus.

1817. Dne 30. vinotoka sem šel iz Zagorja, spal v Ratečah in dospel dne 31. opoldne na Rako. Na moje mesto je prišel v Zagorje Jakob Hartmann.

1817. Dne 27. listopada sem bil pri baronu Mordaxu na Impalih (Neustein).

1818. Dne 21. malega travna popoldne ob 6. uri sem pal s konja v vasi Selo, ko sem bil šel obiskat bolno Ano Wirtsch, in si poškodoval desno nogo tako, da nisem mogel stopiti nanjo.

1818. Dne 26. velikega travna je obležal dekan Simon Warthol zaradi hude vročinske bolezni.

1818. Dne 7. rožnika ob 8 $\frac{1}{2}$ je umrl dekan Warthol (bilo je uprav 4. nedeljo po binškoštih). Dne 9. so ga pokopali. Pri pogrebu je bilo 19 duhovnov.

1818. Dne 12. rožnika sem dobil dekret za župnega upravitelja, Hohenwart pa za dekana in okrajnega šolskega nadzornika. Dne 29. t. m. sem zopet šel po desetih tednih s svojo bolno nogo na prižnico.

1818. Dne 21. kimavca je prišel novi župnik Josip Schubel iz Kostanjevce na Rako. Dne 25. t. m. mu je izročil patronatni predstojnik Luschin oskrbovanje temporalij in dne 27. t. m.,

t. j. 20. nedeljo po binkoštih, ga je novoimenovani dekan Ignacij pl. Hochenwart iz Krškega slovesno predstavil ljudstvu.

1818. Meseca kimavca. Bire sem nabral 60—70 veder (Landeimer) vina. Ta mesec sem oklical dne 6., 8. in 13. Skumovitscha in svobodnico Josipino pl. Hallerstein — sitna svatovščina!

1818. Dne 29. in 30. vinotoka sem šel v Veliko Dolino k župniku Okornu, v Mokrice in v Čatež.

1819. V začetku listopada so naredili cesto pri župnišču na Raki in jo posuli.

1819. Dne 5. listopada je bil premeščen drugi kapelan Anton Gros s Krke v Dob, mene so samega pustili, naj kapelanujem na Krki. Škofa je naščuval Prelefsnik in nekateri nezadovoljni Račani zoper župnika.

1820. Na Raki, v tem krasnem kraju, je dal napraviti župnik vrtič na griču »Cavsar«.

1820. Predzadnji dan vinotoka je prišel Vincencij Vovk za vikarija na Rako, kjer župnik Jožef Schubel zaradi sušice že en mesec poprej ni mogel pridigovati. Doktor Nanger je bil več tednov na Raki pri župniku.

1821. Dne 6. rožnika sem dobil dekret, da naj grem za administratorja v Šmarjeto pri Klevevžu. Dne 8. t. m. je prišel na Rako Simon Pierz, češ, da bi bil moj naslednik. Prosil sem, da bi še ostal in Pierz je odšel dne 16. malega srpana v Št. Jernej, kjer je nastopil ondotno kapelansko službo. Dne 10. velikega srpana je odpeljal tja svojo prtljago.

1821. Dne 27. malega srpana sem bil v Leskovcu in v Krškem, kjer je bila birma.

1822. Dne 27. rožnika popoldne proti 4. uri sem zapustil prekrasno in meni v mnogoterem oziru nepozabno raško pokrajino, ker sem se bil odločil, da sprejemem službo upravitelja v Naklem. Ko sem bil dne 18., 19. in 24. rožnika obiskal malone vso duhovščino krške dekanije in se poslovil od nje, napotil sem se vzdolž Save, da se oglasim na svojih nekdanjih službovališčih in posetim prijatelje na Studencu, v Impalah, v

boštanjskem župnišču in gradu, v Ratečah, v Zagorju, na Sv. Gori, na Vačah, v Moravčah, v Dobu, na Črnučah in v Ljubljani. Dne 3. malega srpana ob 10. uri dopoldne sem dospel v Naklo, kjer je putikasti župnik Matija Kofs ležal v postelji, ne da bi si mogel kaj pomagati. Kapelan je bil ondukaj moj sošolec in prvi tovariš v Kamniku Brifsar. Dne 8. velikega srpana je dobil Brifsar dekret, veleč mu v Krašnjo za župnega upravitelja, kar sem šele dne 13. velikega srpana zvedel od drugih. On ni šel tja. Dne 15. t. m. je zbolel ter se opravičeval z boleznijo.

1821. Dne 3. vinotoka sem bil prvokrat v Predosljih, kjer so uprav zidali cerkveni temelj.

1823. Dne 29. malega travna sem bil v Ljubljani, da sem se zahvalil škofu, ker mi je pomagal, da je obveljal moj dvorni rekurz glede na raške interkalarne račune. Dne 4. rožnika je prišel v Naklo raški kapelan Vovk, potujoč tu skozi; dne 9. t. m. se je zopet vračal, ko je bila tu moja sestra Jera. Vabila me je na svatovščino, ki je bila dne 16. Jaz pa sem šel z Vovkom na Dolenjsko in sicer preko Kranja, Šentjurija, Mengša, Kamnika po tuhinjski dolini po novi slabi cesti čez Vransko, Celje, Laško, Zidani most, Rateče, Boštanj, Impale, Studenec, na Rako, odkoder sem obiskal znance in se dne 17. t. m. odpeljal z župnikom Josipom Schublom v Ljubljano ter 19. dne t. m. zopet prišel v Naklo. Dne 2. rožnika so zagrebli Ravniharja, župnega vikarija na Studencu — zopet prijatelj pokopan! Ko sem se vrnil domov, dobil sem odlok na moj gubernijalni rekurz glede na zagorski interkalarni račun z l. 1816., ki ni zadosten. — Dne 12. vinotoka. Nova maša Pracha s Pivke. Pridigar Jeralla. — Dne 27. listopada sem bil v Selcih pri očetu in sem zvedel, da je umrl dne 17. listopada sosed Koptschauer, čegar sin Luka je bil dne 23. listopada na Studencu na Dolenjskem vmeščen za župnega vikarija.

1824. Dne 1. sušca sem šel v Ljubljano, da pozvem, če je res, da vtegnem izza mahinacije Jarnevitscheve izgubiti upraviteljstvo. Vloga je res došla, toda kanonik Ravnihar se je

potegnil zame in opozicija je umolknila. — Dne 12. sušca je bila v Ljubljani kapitulska seja in Jerin je popolnoma potlačil Jarnevitschevo mahinacijo. — Dne 26. malega travna je prišel pl. Hillmayr v Naklo. — Dne 2. velikega travna. Druga nedelja po veliki noči. Pri zjutranjem opravilu se je poslovil Brisar. — Dne 4. velikega travna je Hillmayr prvokrat maševal v Naklem. — Dne 6. velikega travna proti 9. uri dopoldne je odšel nemirni Brisar v Šentjurij za kooperatorja. — Dne 12. velikega srpana sem bil v Ljubljani, kjer so mi ponujali župo Belo Cerkev na Dolenjskem. — Dne 22. velikega srpana sem jedel v Naklem še sveža, ukusna jabolka z l. 1823. — Dne 15. kimavca sem bil v Sorici, kjer sem maševal za svojega strijca Urbana Blasnika, ki je bil kot župni vikarij v Sorici dne 24. vinotoka 1788 pokopan. — Dne 3. vinotoka je umrl moj strijc Matej v očetovi hiši, kjer je 72 let, 1 mesec in 6 dni v miru živel s svojim bratom, mojim očetom.

1824. Dne 15. listopada popoldne sem se prvokrat predstavil škofu Wolfu v Ljubljani.

1825. Dne 10. prosinca opoldne sem prejel škofijski odlok, veleči, da mi visoki gubernij noče priznati polovice župnih dohodkov, kakor me je prej škofijstvo dekretovalo vsled normalne naredbe z 15. sušca 1792. — Dne 26. svečana je peljal kranjski sel moj dvorni rekurz zaradi upraviteljske plače v Ljubljano. Škof mi je dne 22. t. m. svetoval, naj ga vložim.

1826. Dne 8. svečana zvečer ob 10 $\frac{1}{2}$ je umrl nakelski župnik Matija Kos, star 75 let, za putiko. Izza dne 16. velikega travna 1816 ni prišel v cerkev. Dne 11. so ga pokopali; navzočih je bilo 13 duhovnov. Še tisti dan sta prišla od stolnega kapitula kancelar Albrecht in kapitulski oskrbnik Koller, da izvršita poravnavo med zapuščinsko maso in med interkalarom. Dne 13. popoldne stá zopet odšla. (Med petimi prosilci so samo mene oprostili konkurza). — Dne 16. svečana osmina po župniku Kosu. — Dne 16. in 17. sušca sem bil v Ljubljani zaradi prošnje za Naklo. Cerkveni računi so bili dne

14. in 15. sušca. — Dne 8. malega travna. Danes ob 8¹/₄ mi je pisal Pavfhek, da so me sinoči imenovali za nakelskega župnika. — Dne 16. malega travna. Danes me je obvestil c. kr. stolni kapitul, da sem imenovan za nakelskega župnika. Dne 18. malega travna. Šel sem v Ljubljano zaradi sprejema temporalij. — Dne 19. sem obedoval pri knezoškofu, kjer so bili v gostih tudi kočevski dekan Tschinkel, novomeški dekan Pfeifer in boštanjski župnik Strohen. — Dne 23. malega travna. Danes me je obiskal ljubljanski prošt Mayr s svojima nečakinjama, pl. Vest, njegova gospa in hči. — Dne 24. malega travna. Posestniki prvih šestih števil s Pivke so naredili pot od kozolca do Pivke. — Dne 25. malega travna. Kapitulski oskrbnik Koller je bil tu. — Dne 26. malega travna je prišel kanonik Albrecht izročit mi temporalia. — Dne 1. velikega travna zvečer je prišel moj svak z vozom živeža, ki so mi ga poslali moj oče. — Dne 12. velikega travna. Včeraj so potaknili količe po župniškem polju in danes ali jutri ga bodo izmerili. — Dne 17. velikega travna. Naklo merijo na drobno. Danes smo popravili mejo v Vojvodinem borštu. — Dne 29. velikega travna. Za desetino sem se pogodil z Naklanci in z Zadražani. — Dne 11. velikega srpana je opoldne obedoval pri meni kanonik Grisoni in 19. t. m. kanonik Burger. — Dne 4. kimavca je bil tu kanonik Grisoni in Ruard z Jesenic; dne 5. pa spiritual Salocher iz Ljubljane. — Dne 6. Danes je prišel sem dijak Matija Burger, ki mi ga je poslal na počitnice kanonik Burger. — Dne 10. vinotoka zvečer je prišel v Naklo novi kooperator Aleš Kofs iz Kamnika. — Dne 11. sem peljal prejšnjega kapelana pl. Hillmayra na njegovo novo službovališče v Cerklje. — Dne 13. vinotoka me je obiskal profesor morale Dagarin. — Dne 8. listopada. Fux in Sorz sta obedovala v Naklem in likvidirala podložnike, ki so bili zapuščini (rajnega župnika) kaj dolžni. — Dne 27. listopada. Zvečer mi je prinesel moj strije Jurij žalostno novico, da so šli moj ljubi oče danes zjutraj ob 8. uri na polje pogledat, kakšno škodo je naredila voda, proti 11. uri pa so jih našli mrtve v vodi! Bog jim bodi

milostiv. — Dne 28. listopada je deževalo in snežilo, bilo je jako neprijetno vreme. Peljal sem se v Selce. Ob 11. uri sem zagledal ljubljenege očeta na mrtvaškem odru. To noč sem prvokrat spal v selškem župnišču, sicer sem prej vselej prenočeval v očetni hiši. — Dne 1. grudna. Opoldne je bil pri meni Strel, dekan in župnik v Gorjah. — Dne 5. grudna. Z obema sestrama sem se peljal v Loko v graščino k obravnavi. Obedoval sem pri gostilničarju Wallandu, obiskal potem šmartinskega dekana, Pagliaruccijsve in kranjsko duhovščino ter prišel zvečer o lepem vremenu v Naklo.

1827. Dne 9. malega travna. Bogoslovec Schoklizh mi je prinesel čiten prepis tukajšnje listine iz leta 1348. — Dne 2. velikega travna. Pisal sem okrajnemu komisarju v Tržič zaradi dupljanske ceste. — Dne 22. rožnika. V Naklem so cepili koze. — Dne 23. malega srpana. Preddvorski kapelan Holzapfel je opoldne obedoval pri meni. — Dne 14. kimavca. Opoldne me je obiskal Pokluker, profesor npravne iz Celovca. — Dne 18. kimavca. Opoldne me je obiskal učitelj Zvek iz Grebinja pri Celovcu, ki je služil nekoč na Vačah za cerkveniškoga hlapca. — Dne 4. vinotoka. Opoldne sta obedovala pri meni Jožef Pokluker, profesor npravne v Celovcu in Metelko, profesor kranjskega jezika v Ljubljani. — Dne 17. vinotoka. Opoldne sta bila pri meni v gostih profesor Jurij Sicherl in suplent Josip Globozchnik. — Dne 27. vinotoka. Opoldne so obedovali pri meni kanonik Supan, profesor Pavfhek in spiritual Salokar.

1828. Dne 6. sušca. Dupljanci bi bili morali prinesti lavdemijske zaostanke; pozvani so sicer prišli, toda samo dva z denarji. — Dne 24. malega travna. Zvečer so bili pri meni profesor Pavfhek, tržiški župnik Saloker in črnomeljski župnik Vovk. — Dne 27. malega travna sem se peljal z Vovkom k instalaciji v Tržič. Zvečer sta prišla Pavfhek in Vovk z menoj v Naklo. — Dne 29. malega travna sem se peljal s Pavshekom Ljubljano. — Dne 25. rožnika je prišel kanonik Petermann bolan iz Kroke in Kavalara. — Dne 26. rožnika. Bolni kanonik

je ostal še tu. — Dne 27. rožnika. Dr. Nagy in pl. Vest sta obiskala bolnega kanonika tja in nazaj grede iz Tržiča. — Dne 28. in 29. rožnika. Petermann še leži bolan. — Dne 30. rožnika. Petermannu je odleglo. Odpeljal se je zvečer po 6. uri v Kranj. — Dne 16. malega srpana. Opoldne sta bila pri meni Jakob Preschern, župni vikarij v Lešah, in penzionist Pogatscher. — Dne 4. velikega srpana. Kapelan Kos je šel v Ljubljano h konkurzu. — Dne 6. vinotoka. Kanonik Supan in kapelan Matej Raunicher sta me obiskala. — Dne 13. vinotoka so bili v gostih pri meni: Petermann, Pavfhek in Josip Stroj, župnik na Štajerskem. — Dne 14. vinotoka. Petermann se je vrnil v Ljubljano, Pavfhek je šel popoldne v Tržič. — Dne 15. vinotoka sem šel v Tržič. — Dne 28. listopada. Popoldne je prišel Presterl in je napravil naris starega župnišča.

1829. Dne 31. prosinca. Popoldne me je obiskal Legat; prestopil je iz ljubljanske škofije v solnograško. — Dne 20. velikega travna. Juliani je prišel. Peljala sva se v Podbrezje. Zvečer je ostal Juliani pri meni. — Dne 9. rožnika se je odpeljal Petschar iz Dupljan. Doma so me iskali Ig. Jerin, Blaž Pototschnig, stolni kapelan, bogoslovec Richar in neki logik. — Dne 25. malega srpana. Ob 6. uri zjutraj so pokopali mojo ljubo sestro Jero. — Dne 30. malega srpana. Peljal sem se v Ljubljano po prisilno posojilo i. dr. Popoldne sva odšla s Pavfhekom iz Ljubljane na Ježico in na Črnuče. Krog Ljubljane je bila velika suša. Prenočil sem na Črnučah pri Poklukarju. — Dne 13. velikega srpana. Peljal sem se v Loko, kjer je bila obravnava po moji sestri; njenima otrokoma so nakazali vsakemu po 822 gl. dedščine. — Dne 26. velikega srpana. Zidarje imam, ki nadomeste lesena stranišča. — Dne 25. kimavca. Šel sem v Kranj k pogrebu okrajnega komisarja Vischnerja. — Dne 29. kimavca sem se peljal v Križe. Ko sem se vrnil popoldne, našel sem v župnišču Pavfheka in Metelka, ki sta prenočila pri meni. — Dne 30. kimavca. Peljal sem se v Kranj zaradi naznanitve podložnikov in se vrnil opoldne. Pri obedu so mi bili gosti: kanonik Grisoni, profesor Pavfhek, Metelko,

spiritual Burger in bogoslovec Grafhiz. Popoldne je peljal moj hlapec Pavfheka in Metelka v Trzič. — Dne 1. vinotoka. Popoldne so prišli Pavfhek, Metelko in Salokar s Klobusom. Prenočili so tu: Pavfhek, Metelko, Sicherl in njegov oče in Kankel. — Dne 20. vinotoka sem se peljal v Ljubljano, da bi dobil izplačano obveznico prisilnega posojila. Zvečer sem spal na Igu. — Dne 21. vinotoka sem dobil denar v Ljubljani in prišel zvečer domov. — Dne 25. vinotoka. Popoldne sem razdelil podložnikom povračilo prisilnega posojila, ki so ga bili plačali l. 1806. in 1809. — Dne 6. grudna. Danes ob 8. uri je umrl Köhrer, župnik v Podbrezjah. — Dne 8. grudna sem se peljal v Podbrezje župnika Köhrerja pokopat. Deset duhovnikov je bilo pri pogrebu. — Dne 9. grudna sem se peljal v Podbrezje k biljam po rajnem Köhrerju.

1830. Dne 21. prosinca. V Naklem je bilo popisovanje poslov. Opoldne in zvečer mi je bil gost uradnik Strohmayer. — Dne 18. svečana. Popoldne me je obiskal, seleč se v Podbrezje, novi župnik Pierz s svojim kooperatorjem, ki mu je bil šel do Kranja naproti. — Dne 21. svečana. Peljal sem se v Podbrezje k instalaciji. — Dne 29. sušca. Opoldne je bil pri meni podbreški župnik Pierz — Dne 30. sušca popoldne sem šel v Podbrezje, kjer je bila izročitev temporalij. — Dne 13. velikega travna. Popoldne so koze cepili v župnišču, zato so bili tu Perg in okrajni uradnik Loker, potem sodni sluga Dobrota. — Dne 21. velikega travna. Danes je bilo pregledovanje cepljencev. Opoldne sta bila pri meni cepeči zdravnik Perg in moj svak Anton. — Dne 1. velikega srpana. Pivško polje so danes ogledali in klasificirali. — Dne 10. velikega srpana. Popoldne sem šel s Pavličem v Struževo klasificirat zemljišča. — Dne 13. velikega srpana. Popoldne sem bil v Strohinju zaradi cenitve zemljišč. — Dne 16. velikega srpana. Popoldne smo klasificirali Okroglo. — Dne 17. velikega srpana. Dopoldne Struževo. — Dne 18. velikega srpana. Danes je bila Pivka klasificirana. — Dne 16. kimavca. Popoldne me je obiskal trziški kapelan Shusterfhizh, ki se je selil v Dobrepolje, in trziški

učitelj Peharz. Zvečer se je prišel poslovit podbreški kapelan Matej Vidmar, ki gre za beneficijata v Kropo. — Dne 17. kimavca. Dopoldne je revidiral cenilni komisar Eberstaller in njegov pristav pivsko polje in popoldne okrogelsko. — Dne 18. kimavca. Dopoldne sta imenovana revidirala nakelsko polje in potem tu obedovala; dal sem ju peljati v Kranj. — Dne 19. kimavca. Popoldne me je obiskal Alojzij Urbanzhizh iz Preddvora s svojo gospo o priliki, ko sta najela Blaža Lebra za inštruktorja. — Dne 22. kimavca. Opoldne so bili v gostih pri meni: Kerzh, bodoči župnik v Kropi, Pavlizh in njegov sošolec Demfhar iz Dolenje Vasi selške župe. — Dne 23. kimavca me je obiskal Prefhern iz Leš. — Dne 26. kimavca. Večerjali in prenočili so pri meni bogoslovci: presbyter Finschger, krški škofljan Prefhern¹⁾ in bodoči bogoslovec Ulzhar — vsi trije iz brezniške župnije. — Dne 6. vinotoka. Popoldne se je oglasil Babizh, ko se je peljal kot beneficijat v Spodnje Duplje. — Dne 8. vinotoka. Opoldne je bil tu Kerzh, seleč se v Kropo, in njegov spremljevalec Jerala. — Dne 11. vinotoka. Zvečer je prišel k meni Strel, dekan iz Gorij, potujoč v Ljubljano. — Dne 13. vinotoka. Zvečer je došel leški župnik Jakob Prefhern in je prenočil tu. — Dne 26. vinotoka. Opoldne sta mi bila v gostih: Muschitz in Dollenz, prvi odhaja, drugi prihaja za kapelana v Gorje. — Dne 27. vinotoka. Dopoldne sem razvrstil njive v Žejah. — Dne 29. vinotoka. Popoldne sem razvrstil njive v Strohinju. — Dne 5. listopada. Opoldne sta obedovala pri meni cenilni komisar Eberstaller in kirurg Rok Globozhnik. Popoldne smo Žeje revidirali. Eberstaller je večerjal in prenočil pri meni. — Dne 17. listopada. Dopoldne sem se peljal v Tržič tožit nekatere desetinske podložnike. — Dne 20. listopada je prišel moj svak Anton in je prenočil tu. — Dne 21. listopada. Mati kravarice, moja sorodnica, me je obiskala, po kosilu sta obe odšli. — Dne 22. listopada. Zvečer me je obiskal Pirz. — Dne 24. listopada. Opoldne je obedoval pri meni Jakob Prefhern, ki se je selil iz Leš na Šmarno Goro.

¹⁾ To je bil Jurij Prešeren, brat pesnika Franceta Prešerna.

1831. Dne 16. svečana. Popoldne sta prišla mašnik Jernej Legat in pl. Bosizio iz Gorice, gredoča na višje izobraževališče na Dunaj. — Dne 17. svečana. Opoldne in zvečer sta bila tu Legat in pl. Bosizio. — Dne 20. svečana. Nova maša Legatova. Obed je dal učitelj (oče). Navzoči so bili: 1. Jernej Legat, 2. pl. Bosizio, 3. Tropizh, 4. jaz, 5. moj kooperator, 6. oče, 7. mati, 8. sestra, 9. župan, 10. županja, 11. Janovka, 12. Pavz, 13. Voven, 14. Teshizh. Pozneje so še prišli: kranjski direktor Pezhar, podbreški kapelan Meinig in Simon Pirz, deficitent v Podbrezjah. Dne 8. sušca. Kanonik Albrecht je prišel zaradi zidanja. — Dne 31. sušca. Meterz je prenočil pri meni. — Dne 14. malega travna. Poslal sem kobilo k naboru za vojaške konje. — Dne 30. malega travna. Dopoldne me je obiskal stolni prošt Burger in razoskrbnik Hradezky. — Dne 11. velikega travna. Danes so jeli postavljati novo ostrešje na gospodarsko poslopje. — Dne 20. velikega travna. Pogreb pobiralca cestnine Tropizha z Bistrice. — Dne 11. rožnika. Popoldne me je obiskal okrajni komisar Elsner in njegov aktuar Schiffrer. — Dne 24. malega srpana. Zvečer sta prišla novomašnik Graschitz in dijakon Markizh in sta prenočila tu. Dne 28. malega srpana. Opoldne je bil tu kanonik Grisoni, mladi Ruard s kuharico in kočijažem. Prenočil je tu novomašnik Krishaj. — Dne 31. malega srpana. Peljal sem se v Kranj na novo mašo Kristijana Vormaherja in k razdelitvi premij. — Dne 16. velikega srpana. Opoldne so bili tu Pavfhek, Jelouschek, Graschitz, Markizh. — Dne 22. velikega srpana. Po zajutreku je peljal moj hlapec Pavfheka na Breznico. — Dne 29. velikega srpana. Šel sem v Duplje, kjer je bila komisija zaradi vstanovitve lokalije. Popoldne so me obiskali: jeseniški župnik Jugovitz, župnik iz Leseč Jenko, trškiški župnik Salokar, Pavfhek na povratku v Ljubljano in Gašpar Schoklizh. — Dne 4. kimavca. Opoldne so bili tu: novomašnik Graschitz, kapelan v Polhovem Gradcu, novomašnik Krishaj, kapelan v Krašnji, dijakon Markizh in bogoslovci: Jerala, Leben Blaž, Leben Peter, Pavlizh in Polizhar. Po obedu sta odšla Graschitz in Krishaj na svoji službi. —

Dne 5. kimavca. Zvečer je prišel novi kooperator radovljiški Janez Lauter s svojim očetom in je tu prenočil. — Dne 14. kimavca. Popoldne sem se peljal v Kranj h komisiji zaradi žitnih shramb. — Dne 29. kimavca. Na večer sta me obiskala kapelan Jerala in Jernej Widmer iz Kranja (poznejši ljubljanski škof). — Dne 9. vinotoka. Peljal sem se k novi maši Jurija Vovka na Bled. — Dne 11. vinotoka. Dopoldne me je obiskal dekan Sluga in njegov kooperator Jerala. — Dne 17. vinotoka. Moj kapelan je šel k Faustu pod Šmarno Goro. — Dne 7. listopada. Šel sem v Kranj zaradi cenilne komisije. — Dne 13. listopada. Nova maša Markizheva. V župnišču so svatje obedovali. — Dne 6. grudna. Zvečer sem prinesel iz Ljubljane Markizhu dekret za kapelana v Metliki. — Dne 22. grudna. Zvečer je bil tu Gogola, vmeščeni župnik iz Lesec. — Dne 30. grudna. Markizh je šel po obedu na svojo novo službo v Metliko. Bil je pri meni na obedu 69 krat, pri večerji 67 krat, prenočil in zajutrkoval je tu 60 krat, njegove obiskovalce sem prenočil 12 krat, vrh tega sem napravil obed za vse povablence o novi maši.

1832. Dne 3. svečana. Opoldne sta obedovala tu šent-jurijski beneficijat Sorko in Matej Markovitz, goriški škofljan, ki je namerjal iti v Cincinnati v Ameriko. — Dne 6. malega travna. Popoldne mi je cepil Pirz več drevesec. — Dne 12. malega travna. Opoldne sta bila tu direktor Pezhar in tržiški kirurg Rok Globozchnik. — Dne 17. malega travna. Konec sušca ali v začetku malega travna se mi je naredila na desni roki tako zvana morska kost, ki je povzročila neko napetost v roki. — Dne 23. malega travna, veliki ponedeljek. Popoldne me je obiskal profesor Dagarin. Blagoslovljenje križevega pota v Strohinju. — Dne 24. malega travna. Obedovala sta pri meni profesor Pavšhek in Metelko. — Dne 24. malega travna: ista in tržiški župnik Salokar. — Dne 27. malega travna. Peljal sem se v Kranj k Pagliarucci, evemu pogrebu. — Dne 3. velikega travna. Opoldne je obedoval pri meni begunjski župnik Kokail in njegov voznik, oče dvornega kapelana. — Dne 11. velikega

travna. Opoldne mi je bil gost kirurg Achzhin. — Dne 20. velikega travna. Šel sem v Duplje predstaviti Babizha za lokalnega kapelana. — Dne 5. rožnika. Šel sem v Spodnje Duplje izročiti cerkveno blagajno in listine. — Dne 27. rožnika. Popoldne sta me obiskala oba Pirza iz Podbrezja. Cenilni komisar Alojzij Ramutha je cenil zemljiški dohodek v Žejah. — Dne 18. malega srpana. Juliani je bil tu. — Dne 30. malega srpana. Opoldne sta bila pri meni prošt Burger in župnik Zalokar. — Dne 1. velikega srpana. Obedoval je tu ljubljanski zvonar Samafsa s svojo soprogo. — Dne 8. velikega srpana. Peljal sem se s Samafso v Goriče. — Dne 14. velikega srpana. Bila sta tu Leben in novomašnik Hudabivnig iz Zadrage. — Dne 19. velikega srpana. Nova maša Petra Lebna, bogoslovca 3. leta, v Naklem. Gosti so bili v župnišču: 1. novomašnik, 2. pridigar Ig. Jerin, 3. Babizh, 4. Hudabivnik, 5. bogoslovec Ashman, 6. bogoslovec Jeralla, 7. bogoslovec Blaž Leben, 8. bogoslovec Pavlizh, 9. bogoslovec Polizhar, 10. abs. logik Valentin Leben, 11. abs. logik Matija Leben, 12. jaz, 13. Kos, 14. učitelj. Popoldne sta prišla Salokar in njegov kooperator Shoklizh. — Dne 26. velikega srpana. Nova maša g. Lukanza v Spodnjih Dupljah. — Dne 1. kimavca. Popoldne me je obiskal profesor Rabitsch z dvema sinoma, hčerjo in z Recherjem. — Dne 2. kimavca. Nova maša Hudabivnikova v Spodnjih Dupljah. — Dne 13. kimavca. Opoldne je bil tu Sicherl s soprogo, sinom, hčera, z neko družabnico, pestunjo in s kočijažem. Popoldne sem se hotel peljati v Kranj, pa je prišel deželni svetnik Jenko s svojo soprogo in petimi hčera in gubernijalna svetnica Zieglerjeva s štirimi hčera. — Dne 27. kimavca. Opoldne so bili tu: profesor Metelko, trgovec Deschmann in bogoslovec Jerala. — Dne 31. vinotoka. Dobil sem sporočilo, da je moj svak Jernej Kankel nevarno bolan. — Dne 2. listopada. Peljal sem se v Selca in našel svojega svaka zdravega — neki lopov, namreč Shimnikoviga Janeza sin, me je bil nalagal.

1833. Dne 6. svečana. Opoldne je obedoval pri meni Shoklizh, župnik brezniški, potem sta me obiskala prijor Faustus

in Aleš Shusterfhizh, kapelan v Šmartinu pod Šmarno Goro, in pozneje predoseljski župnik Jarnevizh. — Dne 15. svečana. Popoldne sta bila pri meni kamorni svetnik pl. Frank in Brenner in sta naznačila odbornike za pripravo. — Dne 17. svečana. Zvečer me je obiskal šentjurijski beneficijat Polz, ki odhaja sedaj na Dunaj na višje izobraževališče. — Dne 9. malega travna. Velikonočni torek. Obedovala sta pri meni Paufhek in Metelko. — Dne 10. malega travna. Opoldne so mi bili gosti: Paufhek, Metelko, Salokar, bogoslovec Ashman in Blaž Leben. — Dne 11. malega travna. Popoldne so me obiskali: loški katehet Volz, loški učitelj Krammer, kranjski učitelj Naglizh in ovsiški župnik Supanz. — Dne 1. velikega travna. Peljal sem se v Podbrezje in v Ljubno. Doma me je iskal Jenko, kanonik v Novem Mestu. — Dne 10. velikega travna. Zvečer je bil tu deželni svetnik Lushan iz Celovca, moj nekdanji sošolec. — Dne 11. velikega travna. Po zajutruku je moj hlapec odpeljal Lushana v Celovec. — Dne 14. velikega travna. Opoldne je obedoval tu Schkoff, kontrolor iz Loke, komisar okrogelskih računov. — Dne 12. malega srpana. Neki Pražan (progar, t. j. potujoči godec) je umrl danes v Naklem št. 48. — Dne 18. velikega srpana. Danes je bila nova maša Blaža Lebna. Opoldne so bili na obedu tu: štirje Lebni, Jeralla, Aschmann, Polizhar, Babizh in bogoslovec Pierz iz Dupljan. — Dne 1. kimavca. Nova maša Mateja Jeralle. Gostija v župnišču. — Dne 15. kimavca. Nova maša Josipa Paulizha z Okroglega — jako slovesno. — Dne 22. kimavca. Danes je imel Aschmann novo mašo. — Dne 15. vinotoka. Dal sem hišo pokriti z opeko. Zvečer je ostal končni del proti Shpornu nepokrit. Po noči je jelo deževati in moča je dosegla pšenični predal. — Dne 20. vinotoka. Danes popoldne je Paulizh odšel v Trst, da nastopi svojo kapelansko službo. — Dne 12. listopada. Danes so prodali na dražbi Govčevo zemljišče na Pivki št. 3 za 1872 gld., kupila ga je Frančiška Prach, sestra prejšnjega posestnika. Ravno danes je prodala tudi prostovoljno žena Jurija Jessenka Shvedrovo kajžo v Naklem št. 52 Martinu iz Šentjurja

za 320 gld. — Dne 17. listopada. Zvečer je prišel z Dunaja Jernej Legat, doktor bogoslovja, potujoč v Gorico. — Dne 18. listopada. Po zajutreku je odšel dr. Legat. — Dne 20. listopada. Peljal sem se v Ljubljano. Danes sem bil izvoljen za uda kmetijske družbe.

1834. Dne 5. svečana. Slikar Langus me je obiskal mimo grede. — Dne 26. svečana. O pol dvanajsti uri je umrl v tukajšnjem župnišču mašnik Ivan Aschmann, rodom iz Velikega Naklega št. 23, ki sem izza 6. velikega srpana 1833 ven in ven skrbel zanj. Izza 14. dne listopada ni mogel sam vstajati. — Dne 28. svečana. Danes je bil pogreb Aschmannov. — Dne 4. sušca. Zjutraj mimo grede tu Schoklizh, brezniški župnik. — Dne 17. sušca. Salokar tu. — Dne 8. sušca. Šel sem v Predoslje na pogreb župnika Janeza Jarnovizha. — Dne 23. velikega travna. Obedoval je tu dr. Supan in zabavljal na —. — Dne 30. velikega travna. Opoldne je bil tu uradnik Strohmayr, ki beleži doneske za prisilno delavnico. — Dne 24. velikega srpana. Danes je bila nova maša Jakoba Polizharja s Police. Pri obedu so bili: 1. novi mašnik, 2. govornik Schusterschizh, lokalist na Trsteniku, 3. novi mašnik Perschitz, 4. novi mašnik Dolinfhek, 5. novi mašnik Klemenz, 6. novi mašnik Widmer iz Dola, lavantinski škofljan, 7. bogoslovec Valentin Leben, 8. bogoslovec Matija Leben, 9. Globozhnik, jurist z Dobravice (Gutenhof), 10. poeta Anton Legat, 11. jaz, 12. kapelan Kofs, potem cerkvenec. — Dne 26. velikega srpana. Popoldne me je obiskal profesor Dagarin. — Dne 29. velikega srpana. Dopoldne sta me obiskala kanonik Supan in spiritual Burger, zjutraj pa župnik Schoklizh in novi mašnik Pogazhar (pozneje ljubljanski škof). — Dne 18. kimavca. Popoldne sem se peljal s Kossom na Goričane k škofu. — Dne 21. kimavca. Nedelja. Danes dopoldne je prišel dr. Supan, ki sem ga dal po obedu peljati v Tržič. — Dne 23. kimavca. Danes so obedovali tu: pl. Frauendorf, oskrbnik na Goričanih, njegov sin Franc, moj prihodnji kooperator, Ersar, kapelan v Begunjah, in Polizhar. — Dne 3. vinotoka. Po 6. uri zjutraj je odšel pridni kapelan

Aleš Koss na svojo novo službo kakor samostojni župni vikarij v Hotedražico; izza dne 10. vinotoka 1826 sva živela vkupe v najlepši neizkaljeni slogi. — Dne 28. vinotoka. Prenočil je tu Pokluker gredoč za župnika v Bled. — Dne 17. grudna. Peljal sem se v Kranj k obravnavi, ki sem jo imel s Struževci zaradi desetine.

1835. Dne 28. prosinca. Z okrajnim komisarjem Elsnerjem sem se peljal v Duplje k cerkvenim računom. — Dne 27. sušca. Obedovala sta tu Urban Haindricher in Matej Zhemaschar, ki sta mi bila dala nekdanj mizni naslov. — Dne 27. malega travna. Polizhar je šel na svojo novo službo v Horjul. — Dne 28. malega travna. Danes je začel Bernard iz Naklega svojo hišo zidati. — Dne 1. rožnika. Opoldne se je oglasil novi podbreški župnik Ressmann z Dobrave zaradi vmeščenja dne 14. t. m. — Dne 11. rožnika. Opoldne so bili tu: Polz, deficijent v Tržiču, učitelj Peharz in bogoslovci: Hitzinger, Peharz in Saverfhnik, vsi trije Tržičani. Popoldne je bil tu kirurg Demscher iz Kranja. — Dne 14. rožnika. Vmeščenje v Podbrezjah, kjer je bilo 11 duhovnikov. — Dne 23. rožnika. Kapelan in župan sta se peljala na Goričane zaradi marmorja za obhajilno mizo. — Dne 16. velikega srpana. Peljal sem se k novi maši Hitzingerjevi v Tržič. — Dne 17. velikega srpana. Kapelan je šel na Goričane po marmor za obhajilno mizo. — Dne 30. velikega srpana. Zvečer sta prišla kanonik Zorn in Cavallar, župnik smledniški, in sta prenočila tu. — Dne 26. kimavca. Danes so mi pokrivali streho z opeko. — Dne 13. vinotoka. Zvečer je nočeval tu Urankar, kapelan iz Kamne Gorice, ki se je selil v Št. Lovrenc. — Dne 19. vinotoka. Popoldne sta prišla: Novak, novi kapelan kranjski, in Artel, subsidijarij v Cerkljah. — Dne 28. vinotoka. Na večer sta me obiskala: Fink, novi župnik tržiški, gredoč na svoje novo službovališče, in stolni kapelan Pokluker. — Dne 22. listopada. Peljal sem se v Predvor predstaviti župnika Kerschischnika. — Dne 29. grudna. Dopoldne me je obiskal dr. Supan potujoč v Celovec.

1836. Dne 19. prosinca. Popoldne me je obiskal Salokar, župnik v Škocijanu. — Dne 31. sušca. Kuharica in hlapec

sta se peljala k priorju Faustu pod Šmarno Goro. — Dne 7. malega travna. Opoldne so bili tu: profesor Martinak s soprogo in tremi otroci in Legat Anton. — Dne 10. velikega travna. Danes so dobili v Naklem darila za govejo živino. Opoldne so bili tu: 1. okrajni komisar baron Lazarini, 2. častnik baron Schmidburg, 3. okrajni komisar Elsner, 4. Nepomuk Urbanzhizh, 5. tržiški okrajni pristav Pogazhnik, 6. preddvorski župnik Kerschischnik, 7. okrajni aktuar pl. Franken. — Dne 14. rožnika. Zaradi stolpne ure sem se pogodil z urarjem Mat. Avgustom Mayerjem s Trbiža. — Dne 12. velikega srpana. Gubernijalni svetovalec Gollmayr me je obiskal dopoldne z Gresseljevo rodbino. — Dne 22. velikega srpana. Dopoldne sta me obiskala kropenski župnik Kerzh in primicijant Jožef Supan, ki sta s Simonom Pierzem vred tu obedovala. — Dne 29. velikega srpana. Popoldne so bili tu: stolni dekan Jerin, administrator Endlicher, dr. Crobath z gospo in svekrvo, Kri-schay z gospo, svekrvo in sinom. — Op. konec velikega srpana: Hiša Valentina Kende je znova zidana in z opeko krita. — Dne 10. kimavca. Popoldne je pripeljal moj nečak Jakob Pintar les za cerkvene stole. Na večer sta me obiskala kanonik Supan in katehet Paik. — Dne 11. vinotoka. Opoldne je bil tu o. Gratus Aschmann, frančiškan iz Podbrezja. — Dne 14. grudna. Danes ob 11³/₄ dopoldne je umrl Juliani pri Sv. Joštu. — Dne 16. Grudna. Jaz in kapelan sva šla k pogrebu Julianijevemu v Šmartin.

1837. Dne 15. prosinca. Popoldne sta prišla: dr. Napret in okrajni komisar Elsner s svojo gospo, hčerjo in najmlajšim sinom. Dne 16. prosinca. Zvečer se je oglasil in poslovil Mulej, subsidijarij v Kranju, prihodnji izžanski kapelan. — Dne 18. prosinca. Zvečer sta me obiskala okrajni sodnik Schrey in Lokar. — Dne 25. prosinca. Dražba kajže št. 3 v Naklem. — Dne 9. svečana. Pl. Frauendorf je šel v Kranj in nesel strohinjske in nakelske račune za 1835 in 1836 okrajni gosposki. — Dne 5. sušca. Popoldne je bil tu Strohmayer — dasi je bila nedelja, je vendar inventiral pri Halmannu. — Dne 30. velikega travna,

Zvečer je prenočil tu neki frater Avguštin Rodri . . . , trapis iz Barcelone na Španskem. — Dne 2. velikega srpana. Hitzinger je tu maševal. — Dne 20. velikega srpana. Danes je bila tu nova maša Valentina Lebna. Navzočni so bili: 1. novi mašnik, 2. Blaž leben, 3. Peter Leben, 4. Matija Leben, 5. Polizhar, 6. Janovi-Andrej Paulin, 7. Jurij Barl, novi mašnik iz Kroke, 8. jaz, 9. moj kapelan, 10. Matej Krischay, 11. njegova gospa, 12. njena sestra, 13. sin Krischayev, 14. Legat Anton, 15. novomašnikov oče, 16. njegov strijc Jernej, 17. novomašnikova teta Helena, 18. šolski pomočnik Peharz iz Tržiča, 19. naš cerkvenec Legat, 20. moj strijc Jurij. Popoldne so še prišli: radoljiški kapelan Janez Krischay, podbreški kapelan Prossen in Ferlan, vpokojenec iz Podbrezja. — Dne 23. velikega srpana. Frančiškan o. Jenko se je oglasil. — Dne 24. velikega srpana. Zjutraj sta zajutrkovala tu: brezniški župnik Schoklizh in dr. Pogazhar. — Dne 1. kimavca. [Dopoldne] me je obiskal profesor Dagarin. — Dne 13. kimavca. Dopoldne so bili tu: stolni kapelan Tomez, vračajoč se iz Tržiča, Skopez, o. Rajmund Marenzhizh in Elias, dosedanji tržiški kapelan, gredoč za kapelana v Šmartin. — Dne 1. vinotoka. Danes sta pridigala oba Lebna: Valentin in Matija. — Dne 5. vinotoka. Tu so večerjali: Dr. Tufhek, o. Felicijan, o. Krispin Omeiz, Anton Graschitz, kapelan v Hrenovicah, in Kobler (frančiškanski brivec). — Dne 13. vinotoka. Popoldne sta bila tu slikar Götzl iz Kranja in kirurg Pierz. — Dne 14. listopada. Matija Leben se je po zajutreku peljal z menoj v Ljubljano. — Dne 15. listopada je deževalo in snežilo. Pri okrožnem uradu sem prisegel zaradi zemljiške knjige (Grundbuchseid) in sem se zvečer z Matijem Lebnom vrnil domov. — Dne 1. grudna. Popoldne sta me obiskala dr. Müllner in kranjski kapelan Raunicher. — Dne 20. Grudna. Popoldne me je obiskal Renko, seleč se iz Mošenj na Premskovo.

1838. Dne 7. prosinca. Po zajutreku se je odpeljal Valentin Leben na svojo službo v Šmarjeto. — Dne 18. sušca. Dopoldne sta me obiskala dr. Crobath in Matej Krischay. . . .

Dne 24. sušca. Danes so prodali Jagodčevo posestvo eksekutivnim potom. (Dne 28. sušca stoji opomnja, da je je kupil trgovec Pleibeis). — Dne 3. malega travna. Danes je zadnjikrat obedoval tu Matija Leben, jutri zarana odpotuje na Dunaj. — Dne 23. malega travna. Opoldne je obedoval pri meni Pleibeis iz Kranja, ki je danes kupil polovico Wagnerjevega zemljišča na Pivki za 1800 gld. — Dne 26. malega travna. Sinoči so polovili nekaj fantov. — Dne 27. malega travna. Opoldne so me obiskali dr. Crobath, Jožef pl. Frauendorf in tiskar Jožef Blasnik, ki so z deželnim svetnikom Embergejem obedovali pri Županu. — Dne 16. velikega travna. Popoldne je bil redakter Kordefh tu. Dne 3. rožnika. Binkoštna nedelja. Deževno. Popoldne me je obiskal Pleiweiss s svojo gospo, sinom, hčerjo in zetom Sovanom. — Dne 16. rožnika. Kapelanijo so pokrili z opeko. — Dne 10. malega srpana. Opoldne je bil tu proš Burger. — Dne 12. velikega srpana. Zvečer je prenočila tu moja nekdanja gospodinja (Quartiergeberin) Kancijanila Prefhern. — Dne 21. velikega srpana. Obedoval je tu profesor Vojfka s svojim sinom Andrejem. — Dne 4. kimavca. Na večer so me obiskali: okrožni komisar Schonta, kanonik Praprotnik, profesor Dagarin in koop. Raunicher iz Kranja. — Dne 3. vinotoka. Po Zdravi Mariji je prišel Hitzinger, bodoči kapelan mokronoški. — Dne 19. listopada. Dopoldne se je poslovil kovorski kapelan Pivk potujoč v Loški Potok.

1839. Dne 17. prosinca. Obedoval je tu Pleiweiss, ki je popoldne razdelil povrnitev prisilnega posojila (Zwangsdarlehungsvergütung). — Dne 16. sušca. Opoldne je bil tu Scaria, ki je pobiral zavarovalnino. — Dne 18. sušca. Popoldne je prišel dr. Supan. — Dne 19. sušca. Danes je bil ves dan Supan tu. — Dne 20. sušca. Dopoldne sem dal drja. Supana peljati v Tržič. — Dne 22. sušca. Popoldne sem se peljal v Križe iskat nekih podatkov za župno zgodovino. — Dne 16. malega travna. Dopoldne sem šel s svojim podložnikom Antonom Grossom v Kranj zaradi vojaškega nabora. — Dne 29. malega srpana. Danes sem dobil zidarje, ki so jeli obokati kravji hlev. — Dne

6. velikega srpana. Opoldne je obedoval tu Zweck, učitelj iz Gribnja (Greifenstein). — Dne 7. velikega srpana. Dopoldne me je obiskal kanonik Jenko iz Novega Mesta, zvečer pa Veriti, horjulski župnik, in kapelan Polizhar. — Dne 11. velikega srpana. Zvečer sta prišla v Naklo oba sinova Lushanova. — Dne 15. velikega srpana. Opoldne sta bila še tu dijaka Makso in Gustav Lushan. Popoldne sem ju dal peljati v Goriče, kapelan ju je spremil. — Dne 20. velikega srpana. Peljal sem se k skušnji v Št. Jurij, doma sta me iskala Anshlovar, seleč se z Breznice v Moravče, in presbyter Allianzihz iz Kovorja. Zvečer je nočil tu Okorn, ki se je selil z Zalega Loga na Bistrico. — Dne 26. velikega srpana. Zvečer sta prišla zopet oba dijaka Lushana. — Dne 28. velikega srpana. Po zajutreku sta odšla oba Lushana v Celovec, dal sem ju peljati do Tržiča; potem sem se peljal v Kranj, kjer je tudi obedoval knezoškof kakor gratulant (dekanu Avguštinu Slugi). — Dne 24. kimavca. Popoldne me je obiskal dr. Polz, bodoči profesor cerkvenega prava. — Dne 25. kimavca. Bil je tu kanonik Jelovfhek iz Novega Mesta. — Dne 26. kimavca. Gost mi je bil o. Felicijan Rant. — Dne 27. kimavca. Popoldne me je obiskal novomašnik Strupi iz Kranja, vabil me je za pridigarja na novo mašo. — Dne 2. vinotoka. Opoldne je bil tu prefekt iz Kopra Vidiz, blejski rojak. — Dne 19. listopada. Dopoldne je bil tu Jernej Hobl, župnik v Št. Ožbaltu na Ježerskem.

1840. To leto bo, kakor nekateri napovedujejo, polno važnih dogodkov. Blasnik potem našteva razna politiška dejstva in opaža naposled: Na Kranjskem se šopiri čedalje bolj razuzdanost, zlasti nečistovanje, tatvine, ropi in celo uboji. — Dne 30. sušca. Popoldne je prišel Homann iz Ljubljane — posestnik v Lescah — zaradi podpisa za kranjskega lekarnarja Shauniga, da bi še ostal v Kranju. — Dne 8. malega travna. Dopoldne me je obiskal graščak Jurij Ratschitsch iz Št. Helene, popoldne pa Kokail, imenovani župnik cerkljanski. — Dne 12. rožnika. Opoldne je bil tu župnik Kokail, seleč se iz Begunj v Cerklje. — Dne 2. malega srpana. Ob 7³/₄ je peljal mo

hlapec kapelana v Kranj, odkoder je šel s pošto v Ljubljano k škofu, da stori poizvedbe zaradi Codellijevega kanonikata. — Dne 28. kimavca. Dopoldne me je obiskal prof. Dagarin. — Dne 29. kimavca. Opoldne je bil v Naklem stolni prošt Burger in imenovani dekan vrhniški Stibelz (dosedaj v Radovljici). — Dne 16. vinotoka. Zjutraj se je pripeljal Ferlan, kurat v Spodnjem Brniku, s svojim novim vozom. — Dne 18. vinotoka. Popoldne se je oglasil tu Stibelz seleč se na Vrhniko. — Dne 31. vinotoka. Zvečer je dospel sem Polizhar seleč se iz Križev v Spodnjo Idrijo. — Dne 2. listopada. Dopoldne se je oglasil Vidmer gredoč iz Kroke v Rovte za župnika. Zvečer me je obiskal častnik Feliks pl. Gogala. — Dne 3. listopada. Po zajutreku je odšel Polizhar. — Dne 10. grudna. Popoldne se je poslovil dosedanji predoseljski kapelan Paik, ki gre za župnika k D. M. v Polje.

1841. Dne 26. sušca. Popoldne je prišel doktor Matija Leben z Dunaja v Naklo. — Dne 29. sušca. Dr. Leben se je zjutraj odpeljal v Železnike. — Dne 30. sušca. Zvečer se je vrnil dr. Leben. — Dne 12. malega travna. Popoldne so me obiskali: profesor Dagarin, dr. Crobot s sinovoma, dr. Pollak, Kofhir Alojzij, profesor Sreznjevski iz Harkova v Mali Rusiji, in neki profesor slav. jezika, namreč Stanko Vras. Ta dva potujeta na stroške ruske vlade zaradi jezikovnih narečij [če nista ruska ogleduha (Emissäre)?]. Dr. Leben tu. (Na zunanji platnici 20. zvezčiča svojih beležek je Bl. opazil: Dne 12. malega travna 1841 je bil tu: Sreznjevski Izmajil Ivanović prof. slav. jezika i literat. na sveučilišču Harkovskem v Mali Rusiji in Stanko Vras. — Dne 13. malega travna 1841 zjutraj je potoval dr. Matija Leben v Ljubljano, da obiše brata na Kočevskem in v Št. Mihelu, potem pa nastopi svojo kapelansko službo v Šmariji. — Dne 6. velikega travna. Opoldne je bil tu dekan Strel s svojo nečakinjo. Popoldne je prišel apelacijski svetnik Luschan. — Dne 12. velikega travna. Po zajutreku sta šla Luschan in kapelan obiskat Kuralta v Goriče. — Dne 29. velikega travna. Dopoldne se je vrnil apelacijski svetnik Luschan

iz Ljubljane. — Dne 1. rožnika. Opoldne so obedovali tile moji sošolci pri meni: 1. kanonik Pauschek, 2. apelacijski svetnik Luschan, 3. gimnazijski prefekt Rebich, 4. Gogala, župnik v Lescah, 5. Vojfka, učitelj IV. razreda v Ljubljani, potem jaz, moj kapelan in Vojfkov sin. — Dne 12. rožnika. Po zajutreku sem se peljal z Luschanom v Kranj, kjer je oddal svoj potni kovček, odpeljal se je zopet z menoj v Naklo, potem pa sedel v poštni voz (Eilwagen) in se vrnil v Celovec. — Dne 15. rožnika. Popoldne sta bila tu kapelan Sarnik iz Kranja in Bleyweiss. — Dne 30. rožnika. Dopoldne je prišel Polizhar, kapelan v Spodnji Idriji, kakor deficijent semkaj. — Dne 9. velikega srpana. Opoldne so obedovali tu bogoslovci 2. leta: Knoblecher, Puhar in Lapp. Prvi pojde v Rim v misijonsko semenišče, doma je iz Škocijana pri Dobravi. — Dne 28. velikega srpana. Opoldne je bil tu Anton Legat, katehet normalnih šol v Solnogradu. — Dne 26. kimavca. Popoldne me je obiskal stari Gerbez, kirurg v Loki. — Dne 13. vinotoka. Popoldne sem se peljal h knezoškofu v Goriče s svojim kapelanom, ki je potem ostal doli, jaz pa sem se zvečer vrnil domov. — Dne 14. vinotoka. Opoldne sta bila tu okrajni uradnik pl. Franken in kirurg Perg, ki sta delila denar rednicam. — Dne 22. vinotoka. Dopoldne je bila dražba Vovnovega polzemljišča v Naklem. Poleg sta bila dr. Schrei in aktuar Lapein; kupila ga je žena sama za 890 gld. — Dne 25. vinotoka. Popoldne me je obiskal Prossen iz Podbrezja, potem Bleiweiss s svojim sinom mašnikom. — Dne 27. grudna. Popoldne je bil slikar Wisiak iz Kranja pri meni.

1842. Dne 30. prosinca. Popoldne so me obiskali Valentin Bleiweiss z gospo in sinom duhovnom. — Dne 9. svečana Dopoldne se je oglasil Simon Kosmazh, novomašnik iz Smokuča, gredoč v Čemšenik. — Dne 25. svečana. Popoldne je bil tu Pucher, novi kapelan ljubenski. — Dne 28. sušca. Velikonočni ponedeljek. Popoldne so južinali tu: dr. Crobath s sinovoma Ludovikom in Evgenom, stotnik Brugnak s svojim sinom Dagobertom, subsidijarij Kofhyr, ravnatelj Grabnar, svečar

Hauptmann s svojo hčerko Francko in Okorn s sinom Francem. — Dne 8. velikega travna. Danes je potoval deficijent Polizhar na Tirolsko v Mühlau v toplice. — Dne 11. velikega travna. Opoldne je prišel Luschan. — Dne 17. velikega travna. Binkoštni torek. Opoldne nas je bilo vkupe v Naklem osem nekdanjih sošolcev, namreč: apelacijski svetnik Luschan, kanonik Pauschek, Gogala, župnik v Lescah, Schoklizh Gašpar, župnik na Breznici, Kokail Luka, župnik v Cerkljah, Rabizh, gimnazijski prefekt v Ljubljani, Vojfka Anton, učitelj 4. razreda v Ljubljani, in jaz, potem Vojfkov sin, Kuralt, lokalist v Goričah, in moj kapelan pl. Frauendorf. Pozneje je prišel še Kogouschek, župnik v Križih, sedaj imenovani župnik v Šmartinu pod Šmarno Goro. — Dne 31. velikega travna. Obedovali so tu: apelacijski svetnik Luschan, dr. Matija Leben, Peter Leben, kirurg Pierz in kapelan Profsen. Popoldne me je iskal stolni prošt Burger. — Dne 5. rožnika. Popoldne je bil v Strohinju pri Bovavcu nekak kmetski shod zaradi Vojvodinega boršta. Popoldne je obiskal Luschana aktuar iz Radovljice Konfhek. — Dne 7. rožnika. Danes je potoval Luschan zopet v Celovec; peljal sem ga do Tržiča, odkoder je odpotoval s poštnim vozom. — Dne 9. rožnika. Danes so zarubili Kvanfheku s Pivke dve kravi v Vojvodinem borštu. Poznejša op.: Zarubljeni kravi sta še v graščini Kieselstein, potem so ji vrnili. — Dne 24. rožnika. Peljal sem se v Selca. Doma me je iskal Drachsler, novi župnik kriški. — Dne 26. rožnika. V Križih vmeščenje. — Dne 6. malega srpana. Lesnikarjeva hiša na Pivki je bila zopet prodana, ker kupec z dne 3. svečana 1843 ni mogel izpolniti pogojev. — Dne 16. velikega srpana. Zjutraj me je obiskala gospodinja nakelskih dijakov iz Ljubljane. — Dne 20. velikega srpana. Zvečer se je vrnil Polizhar s Tirolskega na Polico. — Dne 28. velikega srpana. Zvečer je bil tu o. Nikolaj Jenko, frančiškan in gim. profesor v Novem Mestu. — Dne 28. velikega srpana. Popoldne se je oglasil stolni kapelan Supan. — Dne 1. kimavca. Zjutraj ob 7¹/₂ sem se odpeljal na Breznico, šel sem s Shoklizhem v Lesce k župniku Gogali; popoldne smo se vsi

trije peljali v Radovljico obiskat stolnega prošta Burgerja. — Dne 4. kimavca. Popoldne me je obiskal okrožni glavar ljubljanski baron Mac-Newen. — Dne 2. vinotoka. Moj kapelan je šel danes v Kranj in potem naprej v Ljubljano h konkurzu. — Dne 7. vinotoka. Dopoldne me je obiskal dr. Legat, župnik iz Trsta. Popoldne sem se peljal z dr. Legatom v Kranj k Dagarinu, h Kalkarici in k Shemmerlu. — Dne 9. vinotoka. Opoldne so bili tu: dr. Legat, mestni župnik iz Trsta, Marija Legat in Franc Legat. — Dne 10. vinotoka. Opoldne sem bil v gostih pri drju, Legatu v Naklem. Popoldne me je obiskal dekan Dagarin. Dr. Legat se je poslovil. — Dne 12. vinotoka. Popoldne so me posetili Rosmann, imenovani župnik cerkniški, Potozhenik, župnik šentviški nad Ljubljano, in Fink, župnik tržiški. — Dne 24. vinotoka. Danes so lokalnega kapelana dupljanskega Tomaža Babizha v Ljubljani vmestili za župnika v Poljanah. — Dne 7. listopada. Šel sem v Duplje zaradi izročitve. — Dne 27. listopada. Dopoldne se je oglasil Babizh iz Spodnjih Dupljan, gredoč na svojo novo službo v Poljane. — Dne 27. listopada. Danes je dobil moj kapelan dekret za lokalnega kapelana v Dupljah. — Dne 29. listopada. Pl. Frauendorf se je peljal v Ljubljano k vmeščenju. — Dne 1. grudna. Proti poldnevu je prišel pl. Frauendorf kakor vmeščeni lokalni kapelan dupljanski iz Ljubljane s svojo sestro, ki je opoldne tu obedovala, kakor tudi Supanz z Olš. Popoldne sva se peljala s Frauendorfom v Duplje likvidirat zaostale davščine. — Dne 2. grudna. Popoldne so potegnili na 6 vozeh prtljago pl. Frauendorfa v Duplje in jaz sem ga dal ob 4. popoldne s svojima konjema peljati na novo službovališče. — Dne 3. grudna. Dopoldne sem poslal koleselj in lestvenik po novega kapelana Valentina Ravnikarja v Kranj. Prišel je semkaj ob 12¹/₄ opoldne. Popoldne so šli z mojima konjema še po njegovo opravo. — Dne 7. grudna. Strohinjci so mi pripeljali drva iz Želina. — Dne 22. grudna. Val. Raunicher, moj kapelan, je šel danes prvokrat obhajati in sicer na Cegelnico Bofhtevnikovo Urfho, potem je šel kar naprej na Golnik, kjer je bil prej v začasnem pokoju,

in pride šele jutri dopoldne domov. — Dne 26. grudna. Po krščanskem nauku sem se peljal v Podbrezje obiskat bolnega župnika Refsmanna. (Dalje prih.)

Kranjski dijaki na mariborski gimnaziji okoli leta 1825.

Priobčil dr. Fran Ilešič.

Brez uvoda.

Ne bom pripovedal, kako je bilo prej ali pozneje, hočem samo podati par konkretnih podatkov o vplivu kranjskega Slovenstva na mariborski gimnaziji dobrih deset let po pre-stanku Napoleonove »Ilirije«, v dobi, ko je v Mariboru študiral Stanko Vraz.

Nekako l. 1825. je na mariborski gimnaziji med slovenskim dijaštvom nastala, rekel bi, »tekmovalna akademija« o znanju slovenskega jezika. Petošolec Matjašič, znani poznejši stolni prošt v Mariboru, je postal učitelj slovenskega jezika pri nekem mladem grofu, ki se je iz birokratskih ozirih lotil našega jezika. Matjašiču samemu stvar dakako ni šla lahko; začel je sošolce izpraševati po izrazih in rekljih, a oni so poizvedovali pri njem, ko se jim je enkrat zbudilo zanimanje, in prišlo že do pravcatih prepиров. Mnogo so pri tem tudi pomagali dijaki iz Ljubljane. O tem nam poroča takratni dijak mariborske gimnazije, poznejši svečenik in pesnik Hašnik (Pismo Hašnikovo Macunu iz l. 1809. v Macunovi »Zgodov. književnosti«, 136). Isti Hašnik pripoveduje, da so ljubljanski dijaki »prinesli Vodnikove, Kasteličeve in Jakob Zupanove poezije in še drugih mož izvrstna dela.«¹⁾

¹⁾ Primeri poročilo Slomškovo, da je prof. Zupančič, Ljubljančan rodom, v Celju dijakom humanitetnih razredov dajal čitati Vodnikove in Jarnikove pesmi. Zupančič se je l. 1819. preselil v Maribor in tu izgubil svoje prejšnje rodoljubje; vendar je mogoče misliti, da je vsaj v prvih letih tudi v Mariboru postopal tako.

Torej dijaki iz Ljubljane so takrat mnogo pripomogli k probudi narodne zavesti med mariborsko mladežjo! V prvem hipu se začudimo, ko čujemo o ljubljanskih dijakih v Mariboru. Dandanašnji se vrši tok dijaštva kvečjemu obratno, iz Maribora v Ljubljano, ne iz Ljubljane v Maribor.

Pobrinil sem se za statistiko in dognal sledeče:

Evo broj dijakov »Ilircev«, posebe Kranjcev na mariborski gimnaziji v Vrazovi dobi! L. 1812./13. so v drugem humanitetnem razredu (6. šoli) izmed 16 dijakov štirje »Ilirci«, v prvi med devetnajstimi štirje (19 : 4); v tretjem gramatikalnem razredu 21 : 3, v drugem 34 : 3 (2), v prvem 37 : 4. V desetletju 1810—1820 ni dala mariborska gimnazija nobenega znamenitega Slovenca.

L. 1820./21. (Murko, Muršec v drugem gram. razredu) je bil v drugem humanitetnem razredu med 23 dijaki en »Ilirec«, v prvem 42 : 2; v četrtem gramatikalnem razredu 30 : 3, v tretjem 13 : 3, v drugem 35 : 1.

L. 1824./25. (Murko, Muršec v drugem humanit. razredu, Vraz v prvem gramatik.) so bili v drugem humanit. razredu med 40 dijakih štirje »Ilirci«, v prvem humanit. 63 : 3; v četrtem gramat. 58 : 7, v tretjem 24 : 3, v drugem 53 : 3, v prvem 53 : 1.

L. 1825./26. so bili v drugem humanitetnem razredu med 65 dijakih 3 »Ilirci«, v prvem human. 34 : 3; v četrtem gram. 28 : 2, v tretjem 50 : 3, v drugem 40 : 1, v prvem 47 : 1.

L. 1827./28. je bil v drugi humaniteti med 26 dijakih en »Ilirec«, v prvem 32 : 2; v štirih nižjih razredih ni bilo nobenega »Ilirca«.

Iz tega se vidi, da je bilo baš okoli 1825. največ »Ilircev« na mariborski gimnaziji; v Murkovem razredu so bili štirje »Ilirci«, v Matjašičevem jih je bilo celo sedem.

S temi činjenicami se po priliki zлага poročilo Hašnikovo.

Sumnjo budi trditev Hašnikova, da so ljubljanski dijaki »prinesli Vodnikove, Kastelčeve, Jak. Zupanove poezije in še drugih mož izvrstna dela«. Zakaj niti Zupanovih ali Kastelčevih niti Jarnikovih pesmi do l. 1830. ni bilo najti v kakem pri-

ročnem zborniku, v kaki zbirki; pesmi teh mož so bile raztresene po nemških listih. Morebiti je dobil kateri dijak v roke eden ali drug letnik onih nemških novin, a najbolj so se po vsej priliki širile slovenske pesmi s prepisovanjem iz listov ali celo iz rokopisov.

Vodnikove pesmi so že bile pristopne. Omenjam »Pefmi sa pokufhino« (1806), »Pefmi sa brambovze« in »Ilirijo oživljeno« v »Pismenosti« (1811). Primic v Gradcu je v svoji »Pravi poti k dobri mu stanu« (1812) iz »Pesmi za poskušnjo« pretiskal »Pesem na moje rojake« pod naslovom »Péfem na Slovénze«, a z Vodnikovi (Na Slovenze, Verfhaz) sta tudi v Primčevih »Nemško-slovenskih branjih« (1813). L. 1829. mogel je Čeh »K. V.« v Gradcu dobiti zbirko »Pesmi za puskušino«.

Jarnikovih pesmic bilo je nekoliko tiskanih v »Carinthii« 1811, 1812, 1813, 1815, tako 1811 v broju 5. »Na Slovenze«; 1812, br. 25. »Svésdiftze«, br. 28. »Kréf«, br. 32. »Deniza«; br. 48. »Jéfen«; 1813, br. 13. »Damon na Melito«, br. 21. »Arfe«, br. 22. »Blishnjava Lube«, br. 52. »Shivlenja ilkre«; 1815, br. 5. »Im Fasching zu singen« (slovenski in nemški, a brez slovenskega naslova). V Jarnikovem »Sberu lepih ukov« je bil preveden Schillerjev »Gang nach dem Eisenhammer«, a v »Kärlntnerische Zeitschrift« 1821, str. 40 »Der Graf von Habsburg«. Jarnika je Primic v Gradcu visoko cenil ter v svojih »Branjih« pretiskal tri njegove pesmi »Svesdifhe, Danica, Kref«.

A Kastelic in Zupan sta počela svoje pesmi objavljati v »Illyr. Blatt« jedva l. 1828.; 33./II. tega leta je prinesel ta list Kastelčevo »Pefem na god rojftva Svitliga Zesarja«; 9./VIII. l. 1819. njegova »Pefem svitlimu Zefarju Franzu I. itd.«; 8./III. l. 1828. Zupanova »Ljubljana: Kranjzi«; l. 1830. štiri patrijotiške (dinastične, vladne), a poleg teh »Vélki Petik« pred 1797. letmi (10. aprila), Salisov »Grob« (Illyr. Blatt 1828, 5. apr.) zajedno sta »poflovenila S.(upan) in K.(astelic), isto-tako zajedno »S. no K.« objavila pesem »O godu Rojftva nahiga Zefarja« (1829, 12. febr.)

Pesmi zlagati je Zupan nekako začel že pred l. 1828. Njegova »Ljubljana — Kranjci«, objavljena jedva tega leta, je nastala »Pod Gumnifkim klanzam 19. Aprila 1821«.

Kako so se v oni dobi širile pesmi rokopisno, nam kaže primer Slomškovega prevoda Schillerjevega »Zvona«; objavo svojega prevoda l. 1847. je Slomšek opremil s to opazko: » — (Jaz) sem to imenitno pesem pred dvajsetimi leti posloveniti poskušal, ko sem še duhovski pastir po Štajarskih goricah vesele pesmi po domače pel. Priložnosti ni bilo, poslovenjene pesmi v natis dati; prepisana pa je pogosto bila in še pogosteje čitana.« En tak prepis se nahaja v ostalini Vrazovega sošolca Jakoba Košarja. Kakor je Slomškov »Zvon« rokopisno mogel priti med dijaško mladino, istotako je mogla dobiti mladina tudi druge proizvode.

S prepisovanjem so se širile v oni dobi in v istih krajih (Slov. Goricah) n. pr. očitvidno tudi Volkmerjeve pesmi. Župnik Jakob Peklari pri Sv. Bolfanku v Slov. Goricah, sosed urbanski župi, kjer je umrl Volkmar, je znal (kakor poroča Muršec) vse Volkmerjeve pesmi na pamet ter jih je pri večerji deklamiral zbranim dijakom - gimnazistom svoje župe.

Na tak način so se pač takrat med dijaštvom širila »Kastelčeva, Zupanova, Jarnikova in drugih mož izvrstna dela.«

Slovstvo.

Kronika mesta Črnomlja in njega župe. Spisal Leopold Podlogar. Zgodovine žup ljubljanske škofije XIII. zvezek. Ponatis iz »Danice«. 1905. leta. Ljubljana, 1906. Zalagatelj Tomo Zupan. Natisnil Dragotin Hribar. 8° 85 str. Cena 1 K 40 h.

Po kratkem popisu črnomaljskega mesta in črnomaljske župnije nam podaja pisatelj drobtine iz prazgodovine, potem iz rimske dobe in pride na 21. strani do dogodkov iz 12. veka. Dalje našteva po vrsti dogodke, ki so se vršili v bežnem časovnem toku v Črnomlju ali se pa vsaj tega mesta tičejo. Na str. 79—84 se vrsti še seznam znanih župnikov in kapelanov.

Ta knjižica ima naslov »Kronika« in to je v resnici, zato je le deloma 13. zvezek »Zgodovine žup ljubljanske škofije«, v kolikor se namreč tiče kronologije. Želeti pa bi bilo, da bi nam spretni in marljivi pisatelj dodal še druga poglavja, ki bi nam še jasneje kazala lice črnomaljske župnije, zlasti da bi porabil tudi nepisane vire, katerih ne kaže prezreti. Povedal bi nam lahko marsikaj zanimivega o vsaki cerkvi, o znamenjih, oltarjih, slikah, kipih, zvonovih itd.

To delce je kaj prav prišlo domačemu zgodovinstvu, saj imamo v dolenskih župnijah še malo nabrane in urejene zgodovinske snovi. Le na podlagi temeljitih preiskav iz manjših oddelkov naše domovine, nam bo mogoče naposled dobiti jasno sliko zgodovine celotne dežele.

O početkih črnomaljske župnije bi seveda radi še kaj več izvedeli, zlasti o njenem obsegu. Morda je dotični odstavek zato tako kratek, ker je pisatelj v drugi razpravi obširno pisal o Beli Krajini. Zanimivo bi bilo, ko bi nam razvozljaj vprašanje, zakaj si je zagrebški kapitelj lastil desetino na Belokranjskem ali v črnomaljski župniji v prvotnem obsegu in da je trdil, da so spadale belokranjske župnije od nekdanj Zagrebu (str. 36). Ali ni te zmešnjave zakrivila darilna listina ogrskega kralja Bele IV., ki je 7. januarja 1263 podaril zagrebškemu proštu Tobiji Bogudu (kancelarju svojega sina) dediščino svoje tete Agneze III., koroške vojvodinje, (hereditatem et omne ius — et specialiter dominium Karniole cum omnibus castris et urbibus etc)? Schumi, Archiv f. H. I, 206. V teku časa so najbrže v Zagrebu pozabili, da je imel prošt Tobija Bogud svetno oblast nad belokranjskimi posestvi, ki so bila nekdanj last Agneze III. Nemškemu viteškemu redu je bilo to vprašanje gotovo bolj jasno, zato se ni vdal, čeprav je pravda tekla od l. 1330—1750, kar je obširno popisal J. Barle v »Izvestjih Muz. Dr.« XI, 50 d. in v »Zgod. Zborniku« stolp. 289 d.

V. S.

Deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani. Poročilo za l. 1906., sestavljen muzejski kustos dr. phil. Walter Šmid. Vsled radodarnosti Kranjske hranilnice opremljeno s slikami. Ljubljana 1907. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 8° 28 str.

To poročilo obsega muzejsko kroniko za l. 1906., našteva pridobitve na arheološkem oddelku, dalje prirastke v kulturno-zgodovinski, narodopisni in obrtni zbirki, v knjižnici, v arhivu in na naravoslovnem oddelku.

Risbe je izvršil slikar Peter Žmitek, ženitovanjsko pogačo je pa fotografiral prof. A. Belar.

Poročilo je izšlo tudi v nemškem jeziku, samo da je obširnejše, ker mu je pridejana še zanimiva razprava dr. W. Šmida: Die Keltenmünzen des Rudolfinums. V tej razpravi je popisanih 53 vrst keltskih denarjev, med temi so štirje z napisi, in sicer: TI, EICCAIO, NEMET, ADNAMAT.

Iz tega poročila je razvidno, da se zbirke ljubljanskega muzeja vsestransko spopolnjujejo. Upamo pa tudi, da bo poročilo pomnožilo zanimanje za muzej in mu naklonilo mnogo prijateljev in [podpornikov.

V. S.

Mali zapiski.

† *Podobar Andrej Rovšek.* V deželni bolnici ljubljanski je umrl 3. marca t. l. podobar Andrej Rovšek. Pokojnik je bil rojen 12. okt. 1864 v Gabrijah pri Moravčah. Očetu je bilo ime Andrej, mati pa se je pisala Katarina Vozel. Najprej je obiskaval Rovšek domačo šolo v Moravčah. Ker pa je že v mladih letih pokazal veselje do podobarstva, so ga dali v Ljubljano v obrtno šolo, ki je bila malo prej ustanovljena. Andrej Rovšek je bil med najboljšimi učenci in, kar je posebno lepa poteza v njegovem značaju, tudi hvaležen učenec. Pogostokrat je pravil, kako potrebna je bila ta šola. Prej skoro noben domačih podobarjev ni znal napraviti pravih okraskov, niti akantovega lista, z ustanovitvijo obrtne šole se je vse na bolje obrnilo.

Po dovršeni obrtni šoli je bival in delal nekaj časa doma, potem pa se je l. 1894. naselil v Ljubljani, kjer je otvoril svojo delavnico v Kolodvorskih ulicah, v hiši gospe Wesnerjeve. Lotil se je dela z marljivostjo in veseljem. Čutil pa je sam, da se mora umetnik vedno učiti, če hoče napredovati. Prvih načrtov za svoja dela ni sam izvršil, ampak je naprosil prof. Celestina Misa, da mu jih je izgotovil. Pozneje se je pa toliko izuril, da je tudi sam dobre načrte napravljaj. Zato se je pa zanimal za vsako novo knjigo, ki je segala v njegovo stroko. Te je proučeval, da je mogel potem nove načrte zamisliti in izrisati. Rad si je izposojeval knjige umetnostne vsebine v umetno obrtni šoli ali pa v »Društvu za krščansko umetnost«, katerega društva odbornik je bil od leta 1903.

Svoje izdelke je napravljaj skrbno in pazil, da so bili stanovitni in da so dobili trajno vrednost. Zato ni barval in zlatil oltarjev in kipov na krednati podlagi, marveč je te predmete rajši prepojil z oljem, čeprav je to stalo mnogo več truda in dela. Zato so njegovi izdelki ohranili prvotno svežost, dočim so enakodobni drugih umetnikov iz tujine že izgubili svoj prvotni sijaj, ker se je barva vsled vlage, dotikanja ali drgnjenja ospela. Zato je večkrat trdil, da se naročniki strašno motijo, če ne ločijo teh dveh izdelovalnih načinov. Prvi način je seveda poceni, ker je malo dela z njim, drugi dražji, zato je pa delo trajno.

Andrej Rovšek je imel vedno dovolj naročil. Žal, da ga je bolezen zadnjih šest let ovirala, da ni mogel delati po svojih željah, in mu je

delo zastajalo. Večkrat je bridko tožil, da komaj izhaja kljub vsemu naporu. Bolezen v črevesu, ki ga je vsako leto tu in tam vrgla na bolniško posteljo, se je letos po zimi shujšala in 3. marca je Andrej Rovšek izdihnil svojo idealno dušo. Kljub vsem bolečinam je še malo dnij pred smrtjo hodil po opravkih; zato je njegova smrt vse prijatelje in znance tembolj presenetila. Ker ni zapustil potomcev, je njegova vdova oddala delavnico njegovemu prvemu pomočniku g. Pergovu.

Pri pokojnem Rovšku se je človek, kristjan in umetnik združeval v skladni celoti. Za svoj poklic je bil ves vnet in je živel za svoje uzore. Če je govoril o umetnosti, je bil skoro zamaknjen. Kot umetnika so ga vsi krogi spoštovali in bridko jih je zadelo novica, da je moral odložiti dleto v najlepši moški dobi.

Izmed mnogih njegovih del naj omenim tu le nekatere. Izdelal je glavne oltarje za cerkev sv. Rozalije v Krškem po načrtu prof. Celestina Misa l. 1896., za Peščato, za Sv. Goro pri Vačah po lastnem načrtu l. 1898., za Luče pri Žalini, za Dol po lastnem načrtu l. 1898., za Ajdovec po lastnem načrtu l. 1898., za Dob po lastnem načrtu l. 1899., za kapelo l. državne gimnazije (n. C. Mis) l. 1899., za Stožice pri Ljubljani po lastnem načrtu l. 1900., za Žirovnico, za Ambrus po lastnem načrtu 1901., za Rova po l. n. l. 1903., za Brezje (v župniji Šmartno pri Litiji) po l. n. l. 1903., za Mirno po l. n. l. 1903., za zavod sv. Stanislava v Šent Vidu po načrtu arhitekta Jos. pl. Vancaša l. 1905., za Slemšek pri Vačah l. 1906., za Koroško Belo l. 1906. Poleg teh oltarjev je izvršil tudi oltarček za frančiškanke v Ljubljani, ki je po odhodu frančiškank prišel v zavod sv. Stanislava (izd. 1900), dalje stranske oltarje in sicer štiri za Šmartno pod Šmarno goro, po dva za podružnico sv. Rozalije v Krškem, za župno cerkev v Zaplani, za Logatec, Ježico, za Jurino Vas pri Podgradu po l. n. l. 1902., za Rova po l. n. l. 1902., za Koseze pri Moravčah po lastnem načrtu l. 1903., za Slemšek pri Vačah l. 1906., za Litijo l. 1906., za Brezje pri Litiji, za zavod sv. Stanislava l. 1905. in še dve menzi l. 1907. Po en stranski oltar je napravil za Podgrad, za Peščato, Stožice, za Pungart v Kranju po lastnem načrtu (detajle prof. c. Mis) l. 1898., za Sevnico ob Savi po l. n. l. 1903., oltar M. B. (lurske) za Moravče l. 1902., za Nevlje itd.

Razen oltarjev je dogotovil tudi božji grob za Vogersko na Goriškem po l. n. l. 1903., prižnice za Litijo, Dol, Krško, Stožice, umetna vrata s podobama presv. Srca Jezusovega in Marijinega za Mekinje, okvire križevih potov za uršulinke v Ljubljani, za Litijo, Kamno Gorico, Ježico, Leskovec, Grad (Bled), Golo itd., kipe za oltarje n. pr. v Vodica, kip Jezusovega Srca za križanke v Ljubljani itd., omare za krstne kamne za Peče, Luče, Šent Peter na Krasu, za Trnovo v Ljubljani, Postojno in Žalino. Da je mnogo oltarjev popravil, je samo ob sebi umevno. Sodeloval je tudi pri restavraciji stolnice l. 1905. in 1906. Pozlatil je friz, stucirane okvire v

svetišču, prenovil kanoniške sedeže, stare, črvice a umetne medaljone na naslonilih z maso utrdil in tako to znamenitost rešil pogube. Rad bi bil dovršil še štiri medaljone iz kararskega marmorja za veliki oltar v zavodu sv. Stanislava, pa roka mu je prej omahnila. V. S.

Josip Starè †. 13. majnika t. l. je umrl v Ljubljani eden najslavnejših slovenskih zgodovinarjev, ravnatelj v p. Josip Starè. Rojen leta 1842. v Ljubljani, je študiral na praškem vseučilišču in služboval kot profesor in ravnatelj na Hrvaškem. Pred nekaterimi leti je stopil v pokoj in prebival odslej poleti na Bledu, pozimi v Ljubljani. Pokojnik je slovel kot romanopisec, najtrajnejši spomenik si je pa postavil z »Občno zgodovino za slovensko ljudstvo«, ki jo je izdala »družba sv. Mohorja«. Malokatera slovenska knjiga se je našemu ljudstvu, posebno srednješolskemu dijaštvu, tako priljubila kakor to delo, v katerem se je Staretu posrečilo, težavno in obsežno tvarino podajati v lahko umljivi in vselej mikavni obliki. Staretov pripovedovalni talent se ti kaže na vsaki strani in mnogo poglavij »Občne zgodovine« ne zaostaja za najzanimivejšim romanom. — Rajni Starè je bil iskren prijatelj mladini, ljubeznjiv proti vsakomur, prava »anima candida«. Bodi mu lahka domača zemlja! M. P.

Stolp v obzidju mesta Črnomlja. Mesto Črnomelj je bilo za časa turških bojev vsekako dobro utrjeno, tako, da je tvorilo prav vsled svoje naravne lege krepko trdnjavo, ki je bila med drugim na primer l. 1528. določena za zbirališče dolenskih čet. Turki se Črnomlja niso nobenkrat polastili. Še sedaj gledamo ob bregovih samo skalo in zid. O nekdanjem obzidju vendar ni več dosti sledu, zlasti ne o stolpih v obzidju. Samo na južno-zapadnem koncu mesta sredi nad ovinkom Dobljčice je ostal spodnji del okroglega stolpa, ki je moral biti nekdanj dosti višji. Ljudje pravijo, da je bila notri svoje dni smodnišnica. Sedaj pa nosi ta stolp lesen »his«, v katerem hrani posestnik Janez Kramarič krmo. Zidani del je od zunaj visok 2 m 80 cm, od znotraj 2 m, meri v premeru (brez debeline zidu) 3 m 80 cm, zid je debel 75 cm. Stolp stoji na obzidani terasi, okolu njega leži kamenje in naravno skalovje. Mogoče je, da je ta stolp ostanek onega stolpa, za katerega je prosil »Jorg von Zobelsperg« l. 1555. na zboru odposlancev s Kranjske, Štajerske in Koroške v Celju, da bi se mu dovolilo v njem stanovati. (Primerjaj Mitth. des hist. Ver. f. Krain, l. 1867, str. 33—34.) V tem nas potrjuje to, da so na vzhodnem bregu stala poslopja nemškega reda, na severnem koncu mesta pa grad s poslopji črnomaljskih gospodov; razven tega tudi to, da si je želel omenjeni stotnik poleg »praznega in zapuščenega« stolpa — še kakih dvajset sežnjev mestnega obzidja, čeprav je povedal to željo le nekako mimogrede. Teh dvajset sežnjev (kar je bilo zanj mogoče glavna stvar) pa nam je iskati zopet — ravno na tem koncu mesta.

M. Malnerič, stud. iur.

Odkod izvira beseda „goldinar“? Sicer je stari »goldinar« žrtev, ubila ga je mlada »krona«, vendar utegne koga zanimati etimološko vprašanje o izviru besede »goldinar«. Na to vprašanje odgovorijo filologi in nefilologi gotovo enoglasno: od nemške besede »guldener« izvira naš rajni goldinar! In vendar ni res! V aktu 9. v fasc. 664. ljubljanskega mestnega arhiva sem našel, da je moral neki Adam Weissl pri sodišču v Kranju plačati »25 guldiner Geldstraffe oder abkhombung«. V sedemnajstem stoletju se je torej govorilo in pisalo (tudi) »guldiner« — in ta nemški guldinar je bil pravi oče našemu rajnemu goldinarju. Pa brez zamere, gospodje etimologi. Acta loquantur! A. Aškerc.

Pečnikova prazgodovinska izkopavanja l. 1007. Gospod Jernej Pečnik nam piše: To leto sem imel od dunajske c. kr. centralne komisije nalogo, preiskovati grobišča po Spodnjem Štajerskem. Prehobil sem meseca aprila in maja župnije: Videm pri Krškem, Rajhenburg, Zdole, Podsreda, Koprivnica, Sv. Peter, Sromlje in Artiče. Ti kraji so hriboviti. Našel sem več gomil iz prazgodovinske dobe. V Ponikvah pri Vidmu sem našel v nekem hlevu vzdani rimski kamen z napisom. Posestnik Ignacij Planinec je sezidal novo hišo na neki višini. Ko so kopali temelj, so zadeli na rimsko zidovje, iz katerega se je izvalil lep kamen z napisom in 16 lepo obdelanih kamenitih rimskih čelad. Čelade so pustili otrokom, da so se z njimi igrali in vse razbili. Pod Račino blizu Mokric sem našel drug rimski kamen z napisom. Kmet Mihael Budič ga je izoral na njivi in ga postavil pri cesti. Todi mimo je šla nekdanja rimska cesta iz Nevidunuma na Siscio. Kamen je zelo lep in velik, iz marmorja, napis je pa slabo ohranjen, ker so se od precej mehkega kamena črke okrušile. Kupila je kamen mokriška grofinja in ga dala vzdati v svoj grad. Bolj na mestu bi bil v deželni muzeju.

Meseca junija sem kopal v župniji Sv. Križa pri Litiji. Nad vasjo Moravče je višina, ki se imenuje na Rojah. Tu na pašnikih sem razkopal dve gomili že pred 20 leti. Da so todi okoli grobovi, na to še takrat nisem mislil. Zadeli so pa nanje kmetje pri oranju in kopanju zemlje. Pred šestimi leti sem začel kopati in našel v grobovih dobro ohranjena okostja, priložkov pa nič ne. Sedaj sem pa izkopal tu kaj lepe starine iz latenske dobe. Mrlički so ležali po pol metra do 1 m globoko v pesku. Imeli so pri sebi železne meče, sulice, krasne ščite, železne igle, fibule in lepe lončene posode. Podobne najdbe sem našel l. 1884. pri vasi Slepšeku pri Mokronogu. Poprej se ni na Kranjskem noben grob našel iz latenske dobe. Z Roj sem odposlal meseca junija in julija v dunajski muzej: 7 dobro ohranjenih, do 1 m dolgih, na obe strani brušenih mečev, ki niso špičasti na koncu, ampak okrogli, 5 mečev je lepo zavitih; dalje 13 lepih sulic, 5 ščitov (železnih klobučkov), 2 konjski brzdi, železne

škarje, več latenskih železnih igel, več nožev in druge drobnine. Dalje sem našel veliko lončene posode, v enem grobu 5 piskrov in v drugem 3 piskre. Poslal sem na Dunaj tudi 5 dobro ohranjenih okostij. Par dni je bil pri kopanju navzoč tudi dvornl kustos dr. Szombatti, ki je občudoval te redke starine. Ženskih grobov nismo našli, kakor l. 1884. pri Mokronogu. Čudno pa je, da se tu vmes najdejo pomešani tudi srednjeveški grobovi in grobovi iz hallstattske dobe. Na najdbe iz latenske dobe sem naletel samo še pri Valični Vasi pri Žužemberku, na Vinem Vrhu pri Beli Cerkvi in pri vasi Grm blizu Podzemlja, najdišč iz hallstattske dobe mi je pa znanih na Kranjskem nad 500. Galci so nam tedaj zapustili malo spomina v deželi.

Stara knjižica v lesenem toku. Lesene deščice v platnicah starejših knjig niso nič nenavadnega, redkejša so lesena knjižna vlagališča. V ljubljanskem Rudolfišču se nahaja knjižica, najdena v Škofji Loki, shranjena v toku iz bukovega lesa. Tok, ki je 15 cm širok, 18,5 cm dolg in dobra 2 cm debel, je storjen iz enega kosa lesa predolbenega skozi in skozi; nasprotni si odprtini se zatikati z deščicama, katerih ena je izgubljena. Les je tam pa tam črvojedjen. Tok je zelo preprosto narejen, a priča, kako so prednamci čuvali knjige, ki so bile nekdanj velika redkost. Knjižica, hranjena v bukovem vlagališču je slovenski križev pot. Naslovni list je izgubljen; tudi konec knjižice ni ohranjen. Podolžni in spodnji rob sta zelo trpela. Mestoma je razdejan ob njima tekst. V obširnem predgovoru je popisana zgodovina pobožnosti sv. križevega pota in so naznanjeni ž njo sklenjeni odpustki. »Videvzh pak de zol malu ludi (funei Pateriou Franciscaineiriou, kateri fami te fuette mefta v' Jerufalemu varieio) more v Jerufalem pritte inu tankei ta sveti Krishou Pot objiskati: Debi tedei loshei ufse Christiani teh velizih Odpustkou, gnad, inu frajasti duhovnih deleshni bli, fa Rimski Papeshi ta andoht Krishoviga pota gore poftavit dapuftile zelimu Franciscainarskimu Orndu glih s' takimi gnadami, odpuftiki, inu frajasti, ktere se sadobe v' Jerusalemskimu Meftu Koker je vidit v' Bullah Piufsa tega IV. Sixta V. Innocentia XI. inu XII. Inu Benedictus ta XIII. k' pogmirainu te andohti je dadelu, de ufsi Christiani, kateri objisheio en tak sveti Krishou pot, bode kir kole od Pateriou Franciscaineriou gore poftaulen, sadobe glih ufse taifte Odpustke, ktere sadobe taifti, kateri v' Jerusalemu objisheio ta svetti Krishou pot: Inu leto veliko gnado je tude novizh poterdou ta fegdaine Rimsk Papesh Clemens ta duanaifti.« Knjižica, pisana v okorni gorenjščini, kakor svedočijo pravkar navedene vrstice, je bila natisnjena med leti 1730. in 1740.; tedaj je namreč vladal Klemen XII. Morda je to najstarejša izdaja slovenskega križevega pota. Dosedaj znane nabožne knjige te vrste so mlajše. Drja Simoniča »Slov. bibliografija« navaja na 408. strani »Pot svetiga krisha Jesuffa Christuffa«, natisnjeno v Ljubljani

pri Adamu Frideriku Reichhardt u okoli 1750; a Marn pripisuje v »Jezičniku« XXII, str. 28 menda po Šafařiku isto kniižico dōbi: zw. 1750—1770.

I. Vrhovnik.

Odborova seja „Muzejskega društva za Kranjsko“ 11. aprila 1907 v prostorih »Slovenske Matice«.

Predsednik deželni šolski nadzornik Fr. Levec pozdravi na novo izvoljenega odbornika profesorja bogoslovja dr. Josipa Grudna.

Blagajnik prof. Milan Pajk sporoči, da je vsled daru častnega člana dr. Fr. Kosa društveno denarno stanje dokaj ugodnejše, kakor je bilo. Za društvene knjige se je naročila omara. Prof. Jakob Žmavec se naprosi, da bo nadzornik društvu dohajajočih knjig. Če deželni odbor ne bo dovolil vsakoletne podpore, se bo treba pozneje obrniti na deželni zbor.

Tajnik ravn. kn.-šk. pisarne V. Steska prečita pismo, s katerim se dr. Fr. Kos zahvaljuje za izvolitev za častnega člana in naznanja, da je društvu daroval 1000 K. Dalje prebere zahvalo dvor. svetnika dr. Arnolda Luschina pl. Ebengreuth v Gradcu, ki se zahvaljuje za častno članstvo in obeta, da bo še nadalje naklonjen društvu one dežele, kjer je bil rojen njegov oče. — »Matica Slovenska« je odgovorila, da ustreže prošnji in dovoli, da sme »Muzejsko društvo« postaviti v II. sobi Maticinih prostorov omaro za knjige in vporabljeni sobo v svoje namene. — »Matici« se za to blagohotno dovolitev izreče zahvala. — Društvo slovenskih profesorjev v Ljubljani vprašuje glede skupnega prostora za oboje. Odgovori se mu, da je društvo že dobilo zase prostor pri »Slovenski Matici«, zato naj se tudi »Društvo slov. prof.« obrne do »Slov. Mat.«, da mu da isto dovoljenje, kar bo »Muzejsko društvo« z veseljem pozdravilo. — »Zgodovinsko društvo za Slov. Štajer« je sprejelo dogovor, da dobivajo udje enega društva za polovično ceno publikacije drugega društva, a za poskus samo za eno leto.

Prof. dr. Jos. Gruden opomni, da je dobil pismo od tajnika »Zgodovinskega društva za Slov. Štajer«, v katerem to društvo predlaga, naj se napravi kak skupen shod, da se bo mogoče kaj pomeniti o društvenih potrebah in domoznanskih zadevah. Predlog se je sprejel in izrazila se želja, naj bi bil tak shod v prvi polovici septembra v Ljubljani.

Prof. Fr. Komatar je ocenil neki došli spis in predlagal, naj se vrne pisatelju, da pomanjkljivo dostavi. Sprejeto. V. S.

Novi člani od 1. maja: Vladni svetnik dr. Fran Detela, gimnazijski ravnatelj v p. v Ljubljani. Fran Ksaver Souvan mřajši, veletržec v Ljubljani. Viktor Ciuha, magistratni uradnik v Ljubljani.

Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko«.

Natisnili J. Blašnikovi nasledniki v Ljubljani.